

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Π.Μ.Σ. ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ: 2017 -2018

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Επίκληση των κανόνων εσωτερικού δικαίου και κανόνων λήξης Διεθνών Συνθηκών ως “ρητρών διαφυγής”
από τις συμβατικές υποχρεώσεις κρατών

Επιβλέπων: Αναπλ. Καθηγητής Συρίγος Ευάγγελος

ΦΡΑΓΚΟΥ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ (Α.Μ.: 1217Μ084)

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2018

Περίληψη

Η παρούσα έρευνα αναφέρεται στις περιπτώσεις όπου τα κράτη ως συμβαλλόμενα Μέρη σε μία Διεθνή Συμφωνία επικαλούνται είτε κανόνες εσωτερικού δικαίου είτε ορισμένους κανόνες λήξεως Συνθηκών, με σκοπό να διαφύγουν από τις συμβατικές υποχρεώσεις τους. Οι συγκεκριμένες προβλέψεις συνιστούν «ρήτρες διαφυγής» για αυτά τα κράτη, με την έννοια ότι οι λόγοι για τους οποίους ισχυρίζονται επιθυμούν να απεμπλακούν από τις διεθνείς υποχρεώσεις, δεν είναι οι πραγματικοί, οπότε και καταχρώνται τους κανόνες αποκαλούμενους ως «ρητρών διαφυγής». Τέτοιοι κανόνες είναι οι κανόνες εσωτερικού δικαίου, των οποίων ωστόσο την επίκληση απαγορεύει ρητά το Διεθνές Δίκαιο ως δικαιολόγηση για μη εκτέλεση υποχρεώσεων, με μοναδική εξαίρεση περιστάσεις όπου παραβιάζεται κανόνας εσωτερικού δικαίου σχετικός με την αρμοδιότητα συνομολόγησης Συνθηκών. Σε αυτήν την περίπτωση επέρχεται ακυρότητα Συνθήκης – και πάλι έπειτα από προϋποθέσεις. Αυτή η απαγόρευση πρακτικής των κρατών φαίνεται ότι δεν έρχεται σε αντιδιαστολή με την κυριαρχία του κράτους αν και θα μπορούσε να απειλήσει τη σταθερότητα των συμβατικών σχέσεων. Η δεύτερη κατηγορία των εν λόγω κανόνων εντοπίζεται σε ορισμένους κανόνες λήξεως Συνθηκών. Τα δικαιώματα των κρατών φαίνεται πως πρέπει να ισορροπήσουν με την απειλή της σταθερότητας των Συνθηκών και πάλι. Τέλος, δε θα μπορούσε παρά να διευκρινιστεί και με τι είδους ευθύνη έρχονται υπόλογα τα κράτη από τη στιγμή που προσπαθούν να εκμεταλλευτούν κανόνες προς όφελός τους. Με τον τρόπο που έχουν αποκρυσταλλωθεί όλες οι προαναφερόμενες διατάξεις-«ρήτρες διαφυγής» η σταθερότητα εξασφαλίζεται και τα δικαιώματα των κρατών προστατεύονται-χωρίς αυτό φυσικά να σημαίνει ότι δεν υπάρχει χώρος για περεταίρω προαγωγή του Διεθνούς Δικαίου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<u>ΕΙΣΑΓΩΓΗ</u>	4
<u>ΜΕΡΟΣ Α: Κυριαρχία κρατών και «ρήτρες διαφυγής»: ο περιορισμός επίκλησης κανόνων εσωτερικού δικαίου για τερματισμό συμβατικών υποχρεώσεων θίγει την κυριαρχία του κράτους;</u>	
1. Η επίκληση κανόνων Εσωτερικού Δικαίου ως δικαιολόγηση για μη τήρηση της Συνθήκης.....	7
1.1. Ζήτημα νομιμότητας επίκλησης κατά την Προσωρινή Εφαρμογή	12
2. Εξέταση εξαίρεσης-συγγενούς περίπτωσης Άρθρου 46 Σύμβασης της Βιέννης 1969.....	13
2.1.Περιπτωσιολογική μελέτη: Απόφαση του Αλβανικού Συνταγματικού Δικαστηρίου ως προς την ακύρωση της ελληνοαλβανικής Συμφωνίας για την οριοθέτηση θαλασσιών ζωνών του 2009...18	
3. Περιορισμός κρατικής κυριαρχίας με εφαρμογή της αρχής μη επίκλησης κανόνων εσωτερικού δικαίου;.....	20
<u>ΜΕΡΟΣ Β: Η εκμετάλλευση κανόνων λήξης εφαρμογής Συνθηκών για τερματισμό συμβατικών σχέσεων -η αναζήτηση του δίκαιου και του αδίκου κατά την επίκληση «ρητρών διαφυγής»</u>	
1. «Αυτοπεριορισμός» διαφυγής συμβατικών υποχρεώσεων: κανόνες λήξης εφαρμογής Διεθνών Συνθηκών.....	23
2. Φύση κανόνων λήξης (κατηγορίες, εθιμική ισχύς).....	25
2.1.Κίνδυνος από κατάχρηση κανόνων λήξης.....	32
3. Η αναζήτηση του δίκαιου και του αδίκου κατά την επίκληση «ρητρών διαφυγής».....	35
3.1.Το ζήτημα της μονομερούς καταγγελίας.....	35
3.2.Παραβίαση συμβατικών υποχρεώσεων και Διεθνής Ευθύνη κρατών.....	35
3.3. Ποιες «ρήτρες διαφυγής» εγείρουν τη Διεθνή Ευθύνη.....	37
<u>ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ</u>	42
<u>ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ</u>	47

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η δέσμευση είναι μία κατάσταση που γεννά υποχρεώσεις από μέρους μας ‘ μία κατάσταση που μας υποχρεώνει να πραγματοποιούμε τις πράξεις που έχουμε «υποσχεθεί» ότι θα φέρουμε εις πέρας. Μία κατάσταση όπου θα υποστούμε συνέπειες εάν δεν τηρήσουμε τις δεσμεύσεις μας.

Οι άνθρωποι ωστόσο κυβερνώμενοι από συναισθηματικούς, κοινωνικούς ή και πολιτικούς σκοπούς προχωρούν σε δεσμεύσεις ανεξάρτητα από τις απαιτήσεις που ενέχει μια τέτοια ενέργεια.

Τα κράτη από την άλλη πλευρά πράττουν στην ουσία το ίδιο, ωστόσο για διαφορετικούς λόγους.

Ο πιο διαδεδομένος τρόπος ανάληψης δεσμεύσεων μεταξύ κρατών, και ταυτόχρονα το πιο διαδεδομένο μέσο διαμόρφωσης Διεθνούς Δικαίου, είναι η συνομολόγηση Διεθνών Συνθηκών.¹

Μέσα σε ενάμισι αιώνια παρατηρούμε μία ραγδαία εξέλιξη των Συνθηκών.² Κύρια αιτία ήταν η αύξηση του αισθήματος της αλληλεγγύης μεταξύ των κρατών στη Διεθνή κοινωνία, υποστηριζόμενη από την άποψη ότι όλες οι ενδεχόμενες αλλαγές σε ένα κράτος θα επηρέαζαν και τα υπόλοιπα.³ Επιπλέον, μεταπολεμικά υπήρξε μεγάλος αριθμός κρατών με διαφορές: δεν είχαν πλέον όλοι οι λαοί κοινές ιστορικές και πολιτιστικές αντιλήψεις.⁴ Καθώς το έθιμο⁵ βασίζεται σε κοινές αντιλήψεις και αποδοχές, τα καινούρια κράτη που αναδυθήκαν προτιμούσαν να ακολουθούν κανόνες που απέρρεαν από Διεθνείς Συμφωνίες επειδή σε αυτήν την περίπτωση μπορούσαν να δώσουν ή να μη δώσουν τη συναίνεσή τους, εφόσον δεν επρόκειτο για κανόνες που δημιουργήθηκαν πριν την αποαποικιοποίηση.⁶

Με την εξέλιξη αυτή των Διεθνών Συνθηκών, αναπτύχθηκε ο κλάδος του Δικαίου των Συνθηκών. Το Διεθνές Δίκαιο, με τους συμβατικούς και εθιμικούς κανόνες που θεσπίζει, καταβάλλει προσπάθεια να καλύπτει κάθε πτυχή των ιδιαίτερων περιπτώσεων στις σχέσεις μεταξύ των κρατών της Διεθνούς Κοινωνίας. Το ίδιο συμβαίνει και με τον κλάδο του Δικαίου των Συνθηκών, που καθορίζει τους κανόνες σύναψης, λειτουργίας, ισχύος, εφαρμογής και τερματισμού των Συνθηκών ειδικότερα.

---

¹ Κ.Ν Ιωάννου, Κ.Π Οικονομίδη, Χ. Ροζάκης, Α. Φατούρου, Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο (Θεωρία Πηγών(, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα Κομοτηνή, 1988, σελ. 60

² Paul Reuter, Introduction au droit des traites, Librairie Armand Colin, σελ.10

³ Ibid

⁴ Κ.Ν Ιωάννου, Κ.Π Οικονομίδη, Χ. Ροζάκης, Α. Φατούρου, Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο (Θεωρία Πηγών(, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα Κομοτηνή, 1988, σελ. 67

⁵ Το Διεθνές έθιμο είναι «η γενική πρακτική που γίνεται δεκτή ως κανόνας δικαίου» και προϋποθέτει τα στοιχεία: της σταθερής και ομοιόμορφης πρακτικής του κανόνα και της νομικής πεποίθησης, πώς η πρακτική, με λίγα λόγια, συνάδει με νομική υποχρέωση ή δικαίωμα». Ε. Ρούκουνας, Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο, 2010, σελ. 50., 138, Anthony Aust, Modern Treaty Law and Practice, Cambridge University Press, New York, 2000, σελ.240, Sir Ian Mc Taggart Sinclair, Vienna Convention on the Law of Treaties, Manchester University Press, 1984, σελ. 193

⁶ Κ.Ν Ιωάννου, Κ.Π Οικονομίδη, Χ. Ροζάκης, Α. Φατούρου, Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο (Θεωρία Πηγών(, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα Κομοτηνή, 1988, σελ. 67

Καθώς οι Συνθήκες αποτελούν μία από τις δύο κυριότερες πηγές του Διεθνούς Δικαίου, η κωδικοποίηση του Δικαίου των Συνθηκών- του συνόλου των κανόνων που κυβερνά μια Συνθήκη, που ορίζει το τι είναι η Συνθήκη, πώς διαμορφώνεται και έρχεται σε ισχύ, τροποποιείται, τερματίζεται και γενικότερα πώς λειτουργεί⁷ - αποτέλεσε μία από τις προτεραιότητες της Επιτροπής Διεθνούς Δικαίου.⁸ Η Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου συστάθηκε το 1947 από τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών, με σκοπό την κωδικοποίηση του Διεθνούς Δικαίου.⁹ Στην πρώτη Συνεδρίαση της Επιτροπής το 1949, το Δίκαιο των Συνθηκών θεωρήθηκε κατάλληλο για κωδικοποίηση και διακεκριμένοι ακαδημαϊκοί Διεθνούς Δικαίου (Special Rapporteurs) επιλέχθηκαν για τη διεκπεραίωση αυτού του έργου : οι Brierly, Hersch Lauterpacht, Fitzmaurice και Waldock.¹⁰ Οι εργασίες διήρκεσαν συνολικά 15 χρόνια, ενώ η Επιτροπή κατέληξε και υιοθέτησε το 1966 ένα σύνολο Άρθρων στην πρωτόλεια μορφή τους, με σχολιασμό για το καθένα από αυτά (1966 Draft Articles on the Law of Treaties).¹¹ Πάνω σε αυτά τα Άρθρα εργάστηκαν τα μέλη του Συνεδρίου για το Δίκαιο των Συνθηκών το 1968 και 1969, οπότε και κατέληξαν στην υιοθέτηση της Σύμβασης της Βιέννης στις 22 Μαΐου το 1969.¹²

Η Σύμβαση της Βιέννης θέτει το πλαίσιο κανόνων και διαδικασίας για τη δημιουργία, λειτουργία και τερματισμό μιας Συνθήκης. Ωστόσο, δεν καλύπτει όλες τις πτυχές του Δικαίου των Συνθηκών- κάτι τέτοιο θα ήταν αδύνατο- μα διατρέχει τα πιο σημαντικά πεδία και αποτελεί μία αναμφισβήτητη αρχική πηγή για κάθε τομέα του κλάδου αυτού.¹³

Από τη στιγμή που τα κράτη προχωρούσαν σε σύναψη Συνθηκών σε μια πιο ευρεία κλίμακα, ήταν αναγκασμένα και να τηρούν τις υποχρεώσεις που επέβαλλαν αυτές. Πραγματικά, με τη Συμφωνία δύο ή περισσότερων Μερών της Διεθνούς Κοινότητας παράγονταν έννομα αποτελέσματα: δημιουργούνταν υποχρεώσεις και δικαιώματα μεταξύ τους διεπόμενα από την αρχή *acta sunt servanda*- «τα συμφωνημένα πρέπει να τηρούνται».¹⁴ Η αρχή αυτή βασίζεται στην καλή πίστη όταν πρόκειται για τις συμβατικές σχέσεις.¹⁵

Οι υποχρεώσεις ωστόσο δεν είναι πάντα ευχάριστες από τα κράτη, ακόμα κι αν απολαμβάνουν ορισμένα δικαιώματα. Παρατηρείται πολύ συχνά, τα Μέρη μιας Συνθήκης να προσπαθούν να απεμπλακούν από τις υποχρεώσεις τους και να διαφύγουν από τις διεθνείς τους δεσμεύσεις. Εάν το πράξουν αυτό παρ'ολ'αυτά

---

⁷ Max Planck Encyclopedia of Public international Law, Anthony Aust: Vienna Convention on the Law of Treaties, 2006

⁸ Ibid

⁹ Aust, *Modern Treaty Law and Practice*, Cambridge University Press, New York, 2000, σελ.6

¹⁰ Max Planck Encyclopedia of Public international Law, Anthony Aust: Vienna Convention on the Law of Treaties, 2006

¹¹ Ibid

¹² Ibid

¹³ Ibid

¹⁴ Malcolm N. Shaw, *International Law*, Cambridge University Press, Sixth Edition, 2008, σελ. 103

Κ.Ν Ιωάννου, Κ.Π Οικονομίδη, Χ. Ροζάκης, Α. Φατούρου, *Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο* (Θεωρία Πηγών), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα Κομοτηνή, 1988, σελ. 45

¹⁵ ICJ, *Nuclear Tests case*, ICJ Reports, 1974, pp. 253, 267;

μονομερώς και αθετήσουν τις υποχρεώσεις τους θα προκαλέσουν , όχι μόνο την αποδοκιμασία των Μελών της Διεθνούς Κοινότητας, μα και ορισμένες συνέπειες ως απόρροια της διεθνούς τους ευθύνης.¹⁶ Προτιμούν επομένως να επικαλεστούν ορισμένους υφιστάμενους κανόνες και να τους ερμηνεύσουν κατά βούληση με τέτοιο τρόπο, ώστε να παρουσιάζονται ως νόμιμα μέσα διαφυγής από υποχρεώσεις , ως «ρήτρες διαφυγής» από τις συμβατικές σχέσεις.¹⁷

«Ρήτρες διαφυγής» είναι δυνατό να θεωρηθούν από τα κράτη είτε κανόνες εσωτερικού δικαίου είτε κανόνες λήξεως Συνθηκών. Συγκεκριμένα, υπάρχουν πολλά παραδείγματα στην πρακτική όπου κράτη χρησιμοποίησαν ως αιτιολόγηση την ύπαρξη περιστάσεων που δικαιολογούσαν τον τερματισμό μιας Συμφωνίας-ή τουλάχιστον το παρουσίαζαν με αυτόν τον τρόπο- ενώ στην πραγματικότητα επιθυμούσαν απεμπλοκή από τις συμβατικές τους υποχρεώσεις για άλλους λόγους.¹⁸

Ασφαλώς, τέτοιες ενέργειες είναι λογικό να δημιουργούν ορισμένα ερωτήματα των οποίων οι απαντήσεις δεν είναι αυτονόητες.

Όσον αφορά την επίκληση των κανόνων εσωτερικού δικαίου, το ζήτημα που ανακύπτει αφορά αρχικά τη νομιμότητα της επίκλησής τους για διαφυγή από διεθνείς υποχρεώσεις κι έπειτα, εάν από μια τέτοια ενέργεια οι σχετικές προβλέψεις του Διεθνούς Δικαίου θίγουν την κυριαρχία του κράτους ή αν πλήττεται περισσότερο η σταθερότητα των Συνθηκών.

Στους κανόνες λήξεως από την άλλη μεριά, γεννάται το ερώτημα του βαθμού στον οποίο οι κανόνες αυτοί είναι αρκετά αποτελεσματικοί ώστε να προστατεύσουν τη σταθερότητα των Συνθηκών, ενώ ταυτόχρονα να διασφαλίζουν και το δικαίωμα εκείνων των κρατών που έχουν πραγματικούς λόγους να τους επικαλούνται.

Τέλος, σε ποιο βαθμό είναι ν/νόμιμη η επίκληση των κανόνων που παρουσιάζονται ως δικαιολόγηση για τη ρήξη των συμβατικών σχέσεων και ποια είναι η ευθύνη των κρατών όσον αφορά αυτή την ενέργεια; Η βασική αρχή του δικαίου της διεθνούς ευθύνης είναι ότι η παραβίαση Διεθνούς Δικαίου από κράτος επιφέρει τη διεθνή του ευθύνη.¹⁹ Σε τέτοιες περιπτώσεις, πότε τα κράτη έχουν διεθνώς «άδικη» συμπεριφορά;

---

¹⁶ Κωνσταντίνος Αντωνόπουλος και Κωνσταντίνος Μαγκλιβέρας, Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2011, σελ. 345

¹⁷ Olivier Corten-Pierre Klein, The Vienna Convention on the Law of Treaties, a Commentary, Oxford University Press, Volume II, Oxford-New York, 2011, σελ. 1262

¹⁸ Ibid σελ. 1262

¹⁹ James Crawford, The International Law-Commission's Articles on State Responsibility-Introduction, Text and Commentaries, Cambridge University Press, Cambridge, 2002 , σελ. 77

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η εξέταση αυτών των ερωτημάτων που προκύπτουν από τη χρήση «ρητρών διαφυγής» συμβατικών υποχρεώσεων από τα κράτη.

Αξίζει να διευκρινίσουμε ότι, όσον αφορά τους κανόνες λήξεως, θα μελετηθούν μόνο τα σχετικά Άρθρα που προσφέρονται δυναμικά ως οχήματα διαφυγής από συμβατικές δεσμεύσεις, όχι όλα τα Άρθρα του Τρίτου Μέρους της Σύμβασης της Βιέννης για τη λήξη και αναστολή λειτουργίας Συνθηκών. Επιπλέον, η έρευνα αφορά συμβατικές σχέσεις μεταξύ κρατών ως υποκειμένων Διεθνούς Δικαίου και όχι Διεθνών Οργανισμών.

Η έρευνα θα εξελιχθεί σε δύο Μέρη. Στο πρώτο Μέρος της , θα αναζητηθεί εάν και σε ποιες περιπτώσεις είναι δυνατόν να γίνει επίκληση κανόνων εσωτερικού δικαίου κράτους ως δικαιολόγηση για απόκλιση από συμβατικές υποχρεώσεις. Στη συνέχεια θα μελετήσουμε το βαθμό στον οποίο απειλείται η κυριαρχία του κράτους από την εμπλοκή του Διεθνούς Δικαίου με κανόνες που ρυθμίζουν την παραπάνω ενέργεια και κατά πόσο αντίστοιχα κλονίζεται η ισορροπία της σταθερότητας των Συνθηκών- οι σχετικές προβλέψεις του Διεθνούς Δικαίου ποια πλευρά ευνοούν περισσότερο;

Στη συνέχεια, στο δεύτερο Μέρος θα αναλύσουμε την ισορροπία μεταξύ δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που προκύπτουν από τη χρήση-ή κατάχρηση-των κανόνων λήξεως Συνθηκών ως «ρητρών διαφυγής». Επίσης, σε αυτό το πλαίσιο, θα προσπαθήσουμε να απαντήσουμε στο ερώτημα του πόσο νόμιμη είναι η καταγγελία Συνθήκης με όλες τις προαναφερθείσες «ρήτρες διαφυγής» και πότε προκαλείται η διεθνής ευθύνη του.

Οι πηγές που θα χρησιμεύσουν ως εφαλτήριο της έρευνας, είναι τόσο πρωτογενείς (Σύμβαση της Βιέννης 1969, Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, 2001 , και άλλα), όσο και δευτερογενείς (αποφάσεις Διεθνών Δικαστηρίων, κείμενα και άρθρα θεωρητικών).

ΜΕΡΟΣ Α: Κυριαρχία κρατών και «ρήτρες διαφυγής» : ο περιορισμός επίκλησης κανόνων εσωτερικού δικαίου για τερματισμό συμβατικών υποχρεώσεων θίγει την κυριαρχία του κράτους;

1. Η επίκληση κανόνων Εσωτερικού Δικαίου ως δικαιολόγηση για μη τήρηση της Συνθήκης

Ο πιο σημαντικός κανόνας στις σχέσεις Εσωτερικού και Διεθνούς Δικαίου, είναι η απαγόρευση επίκλησης διατάξεων του Εσωτερικού Δικαίου από ένα κράτος, ως δικαιολόγηση για την παραβίαση ή μη εκπλήρωση των υποχρεώσεων που απορρέουν από μία Διεθνή Συμφωνία.²⁰

Οι Διεθνείς Συνθήκες κυβερνώνται μεν από το Διεθνές Δίκαιο, σύμφωνα και με το Άρθρο 2 της Σύμβασης της Βιέννης²¹ , ωστόσο στη συνομολόγηση και εκτέλεση των Συνθηκών εφαρμόζονται και οι προβλέψεις

²⁰ Malcolm N. Shaw, International Law, Cambridge University Press, Sixth Edition, 2008, σελ. 133

του Εσωτερικού Δικαίου.²² Πραγματικά, παρ' ότι το Διεθνές Δίκαιο φαίνεται να έχει την πρωτοκαθεδρία σε αυτές τις περιπτώσεις οι κανόνες της εσωτερικής έννομης τάξης δεν είναι αδιάφορες για την εύρυθμη εφαρμογή του Διεθνούς Δικαίου στα κράτη- αντιθέτως, διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη λειτουργία του.²³ Συνιστούν βοηθητικά στοιχεία για την κατανόηση του νομικού συστήματος ενός κράτους, και πολύ περισσότερο στοιχεία για τη διαπίστωση συμμόρφωσής ή μη συμμόρφωσής του με τις διεθνείς του υποχρεώσεις.²⁴

Τα κράτη με τη συνομολόγηση Διεθνών Συνθηκών, εμφανίζονται διατεθειμένα να δεσμευτούν και να αναλάβουν ορισμένες υποχρεώσεις.²⁵ Κατά την ανάληψη συμβατικών υποχρεώσεων, αυτό που έχουμε στην πραγματικότητα, είναι η δημιουργία σχέσεων μεταξύ δύο διαφορετικών εννόμων τάξεων για την εκτέλεση μίας Συμφωνίας²⁶: μια συσχέτιση που αφορά την επιρροή της εσωτερικής έννομης τάξης στη διεθνή και το αντίστροφο.²⁷ Η διεθνής Συνθήκη εφαρμόζεται τόσο στο Εσωτερικό, όσο και στο Διεθνές Δίκαιο, με καθεμία από τις δύο έννομες τάξεις να θέτουν το δικό τους πλαίσιο κανόνων για την ομαλή συνομολόγηση και εκτέλεσή της. Το Διεθνές Δίκαιο θα δημιουργήσει ορισμένες υποχρεώσεις και δικαιώματα για τα κράτη²⁸, ενώ τα κράτη από τη μεριά τους θα αναλάβουν να διαμορφώσουν την έννομη τάξη τους με τέτοιο τρόπο, ώστε να εκτελέσουν αποτελεσματικά τις υποχρεώσεις τους και να επωφεληθούν από τα δικαιώματα που τους παρέχονται²⁹.

Το Διεθνές Δίκαιο είναι όμως που ορίζει επίσης ότι η δυνατότητα επίκλησης του Εσωτερικού Δικαίου από τα συμβαλλόμενα σε μία Συνθήκη Μέρη με σκοπό να διαφύγουν από τη δεσμευτική ισχύ των προβλέψεων μιας Συμφωνίας και να δικαιολογήσουν μη-εκπλήρωση υποχρεώσεων, είναι απαγορευτική.³⁰

Η αρχή αυτή καθιερωμένη στο συμβατικό και εθιμικό δίκαιο, ισχύει και για υποχρεώσεις πέρα των συμβατικών.³¹

---

²¹ Vienna Convention on the Law of Treaties 1969, Άρθρο 2

²² Olivier Corten-Pierre Klein, The Vienna Convention on the Law of Treaties, a Commentary, Oxford University Press, Volume I, Oxford-New York, 2011, σελ. 646

²³ N. Shaw, International Law, Cambridge University Press, Sixth Edition, 2008, σελ. 136

²⁴ Ibid σελ. 137

²⁵ Κ.Ν Ιωάννου, Κ.Π Οικονομίδη, Χ. Ροζάκη, Α. Φατούρου, Δημόσιο Διεθν.εσ Δίκαιο (Θεωρία Πηγών), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα Κομοτηνή, 1988, σελ. 86

²⁶ Paul Reuter, Introduction au droit des traites, Librairie Armand Colin, σελ. 26

²⁷ Ibid σελ. 26

²⁸ A. Aust, Modern Treaty Law and Practice, Cambridge University Press, New York, 2000, σελ. 143

²⁹ Ibid

³⁰ Olivier Corten-Pierre Klein, The Vienna Convention on the Law of Treaties, a Commentary, Oxford University Press, Volume I, Oxford-New York, 2011, σελ. σελ. 689

Σε συμβατική κωδικοποίηση εντοπίζουμε τον κανόνα από διαφορετικές προσεγγίσεις. Στην Draft Declaration on Duties and Rights of States 1949, το Άρθρο 13 αναγνωρίζει ότι : «Every State has the duty to carry out in good faith its obligations arising from treaties and other sources of international law, and it may not invoke provisions in its constitution or its laws as an excuse for failure to perform this duty»³²

Ακόμα , στο Άρθρο 3 στα Draft Articles for the Responsibility of States³³, αναφέρεται ότι:

«Ο χαρακτηρισμός της ενέργειας Κράτους ως διεθνώς άδικης διέπεται από το Διεθνές Δίκαιο. Ο χαρακτηρισμός αυτός δεν επηρεάζεται από το χαρακτηρισμό της ίδιας πράξης ως νόμιμης σύμφωνα με το εσωτερικό δίκαιο.»

Ωστόσο, όσον αφορά στις υποχρεώσεις που δημιουργούνται από Διεθνείς Συνθήκες, ο κανόνας κωδικοποιείται πλέον επίσημα το 1969 στη Σύμβαση της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών και συγκεκριμένα στο Άρθρο 27:³⁴

«1.Κράτος μέρος σε Συνθήκη δεν μπορεί να επικαλεσθεί τους κανόνες του εσωτερικού του δικαίου ως δικαιολογία για την εκ μέρους του παράλειψη εκτέλεσης της Συνθήκης.

2. Οι κανόνες που περιέχονται στις προηγούμενες παραγράφους δε θίγουν το άρθρο 46.»

Ο βασικός σκοπός του Άρθρου 27 είναι στην πραγματικότητα να επιβεβαιώσει –αυτή τη φορά στις συμβατικές σχέσεις- τη θεμελιώδη αρχή της καλής πίστης.³⁵ Βασισμένο σε μια τέτοια αρχή , εξειδικεύει αποκλείοντας την πιο «κοινή» δικαιολογία που προβάλλουν τα κράτη για να αποφύγουν τις συμβατικές τους δεσμεύσεις: τις αποκλίσεις της εσωτερικής τους έννομης τάξης σε σχέση με τους κανόνες που απορρέουν από μία Συνθήκη και που καλούνται να εκπληρώσουν.³⁶ Με λίγα λόγια, διασφαλίζει την αποφυγή πιθανότητας ένα κράτος να βασιστεί στο Εσωτερικό του Δίκαιο για να δικαιολογήσει παραβίαση συμβατικών υποχρεώσεων και να διαφύγει της διεθνούς ευθύνης του.³⁷ Οι προβλέψεις του Άρθρου 27

---

³¹ Ibid, Alabama' Claims Arbitration (United States v United Kingdom) παρ. 128 (1872).

³² Draft Declaration on Rights and Duties of States 1949, Άρθρο 13

³³ Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, 2001, Άρθρο 3

³⁴ Vienna Convention on the Law of Treaties 1969, Άρθρο 27

³⁵ Επιμ. Oliver Dorrl Kirsten Schmalenbach, Vienna Convention on the Law of Treaties -A Commentary, Springer Springer-Verlag Berlin Heidelberg 2012, σελ 453

³⁶ Ibid σελ. 453

³⁷ Ibid σελ. 691

αποκλείουν επίσης την επίκληση κανόνων Εσωτερικού Δικαίου στις διαδικασίες διεθνούς επίλυσης διαφορών.³⁸

Η εθιμική ισχύς του Άρθρου 27, αναγνωρίστηκε ξεκάθαρα και από το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης στην Υπόθεση *Certain questions of Mutual Assistance in Criminal Matters*, παρά το γεγονός ότι στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν έγινε αποδεκτή η εφαρμογή του.³⁹ Η μακροχρόνια πρακτική και οι Υποθέσεις των Διεθνών Δικαστηρίων καταδεικνύουν επίσης την κωδικοποίηση εθιμικού δικαίου στο Άρθρο 27.⁴⁰

Η αναγνώριση αυτή του κανόνα ξεκινάει κιόλας από το 1872 στην Υπόθεση *Alabama*.⁴¹ Οι ΗΠΑ αντιτάθηκαν όταν η Βρετανία επέτρεψε σε πλοίο που είχε σκοπό να βρεθεί στα χνάρια Αμερικάνικου πλοίου να αναχωρήσει από το Λίβερπουλ.⁴² Η απουσία βρετανικής νομοθεσίας αναγκαίας για να προληφθεί η κατασκευή ή αποχώρηση πλοίου δεν μπορούσε να θεωρηθεί ως ελαφρυντικό, συνεπώς η Βρετανία βρέθηκε υπαίτια και αναγκάστηκε να αποπληρώσει τις ζημιές.⁴³

Ομοίως, ο δικαστής *Shahabudeen* στην Υπόθεση *Lockerbie*, υπογράμμισε ότι η ανικανότητα να δράσει ένα κράτος εξαιτίας του Εσωτερικού του Δικαίου, δεν αποτελεί δικαιολογία για τη μη συμμόρφωση με μία διεθνή υποχρέωσή του⁴⁴, ενώ στην Υπόθεση *Wimbledon* αναφέρθηκε πως «διαταγές ουδετερότητας που δίνονται από ένα μόνο κράτος, δεν μπορούν να υπερισχύσουν των προβλέψεων της Συνθήκης (Ειρήνης)»⁴⁵ Στην Υπόθεση *Electronica Sicula SpA (ELSI)*, το Δικαστήριο ανέδειξε μία ακόμα πτυχή αυτού του κανόνα: το γεγονός ότι ακόμα κι αν μία ενέργεια δημόσιας εξουσίας είναι παράνομη κατά το Εσωτερικό Δίκαιο, αυτό δε σημαίνει απαραίτητα ότι είναι παράνομη και στο Διεθνές Δίκαιο.⁴⁶ Σε ένα πιο γενικό πλαίσιο, το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης τονίζει τη «θεμελιώδη αρχή Διεθνούς Δικαίου, ότι το Διεθνές

---

³⁸ Ibid sel. 454

³⁹ ICJ, *Certain questions of Mutual Assistance in Criminal Matters (Djibouti v. France)*, 4 June 2008, παρ. 124

⁴⁰ Επιμ. Oliver Dorrl Kirsten Schmalenbach, *Vienna Convention on the Law of Treaties -A Commentary*, Springer Springer-Verlag Berlin Heidelberg 2012, σελ 454, PCIJ, *Treatment of polish nationals and other persons of Polish origin or Speech in the Danzing territory*, 1932, Series A/B, No 44 παρ.24-25, PCIJ, *Lotus case*, Series A, No 10 παρ. 24, PCIJ, *SS Wimbledon*, 1923 Series A, No 1, παρ. 29-30, PCIJ, *Greco-Bulgarian Communities*, 1930, Series B. no 17, παρ. 32, PCIJ, *Free Zones of Upper Savoy and the district of Gex*, 1930, Series A No 24 παρ.24, PCIJ, *Free Zones of Upper Savoy and the district of Gex*, 1932 series A/B, no 46, p. παρ.167, PCIJ, *Exchange of Greek and Turkish populations*, 1925, series B no 10 παρ. 20, ICJ, *Nottebohm*, Preliminary objection, Reports 1953, παρ., 123, ICJ *Electronica Sicula SPA (ELSI)*, ICJ reports 1989, παρ. 51, 73, 74, 124

⁴¹ *Alabama' Claims Arbitration (United States v United Kingdom)* (1872).

⁴² Malcolm N. Shaw, *International Law*, Cambridge University Press, Sixth Edition, 2008, σελ. 134

⁴³ Ibid

⁴⁴ ICJ, *Lockerbie case*, ICJ Reports, 1992, παρ. 32

⁴⁵ PCIJ, *SS Wimbledon*, 1923 Series A, No 1,παρ. 29-30

⁴⁶ ICJ *Electronica Sicula SPA (ELSI)*, ICJ reports 1989, παρα 73, 74

Δίκαιο υπερισχύει του Εσωτερικού». ⁴⁷ Οι κανόνες Εσωτερικού Δικαίου με λίγα λόγια «δεν είναι δυνατόν να υπερισχύσουν των κανόνων του Διεθνούς». ⁴⁸

Επομένως, το αντικείμενο του κανόνα είναι αρκετά ξεκάθαρο: όποιο κι αν είναι το περιεχόμενο του Εσωτερικού Δικαίου, δεν είναι δυνατόν να παράσχει κάποιο αποτέλεσμα στις διεθνείς υποχρεώσεις του κράτους και στην ευθύνη που θα προκληθεί από παραβίασή τους. ⁴⁹ Η ύπαρξη ή ανυπαρξία από την άλλη μεριά, μιας συγκεκριμένης πρόβλεψης στην εσωτερική έννομη τάξη, ακόμα και αν πρόκειται για το ίδιο το Σύνταγμα ενός κράτους, δεν είναι δυνατόν να εφαρμοστεί με σκοπό να αποφευχθεί η εκπλήρωση μίας διεθνούς υποχρέωσης. ⁵⁰ μια τέτοια περίπτωση θα επέφερε αστάθεια στη λειτουργία του ίδιου του Διεθνούς Δικαίου. ⁵⁰ Παρότι δεν καθορίζεται στο Άρθρο 2 της Σύμβασης της Βιέννης, η έννοια του Εσωτερικού Δικαίου, για τους σκοπούς του Άρθρου 27, θα μπορούσε να θεωρηθεί ως οι γραπτοί και άγραφοι νόμοι, οι κανονισμοί, τα διατάγματα και οι αποφάσεις που λαμβάνονται στο θεσμοθετημένο πλαίσιο του κράτους, από οποιαδήποτε εξουσία (νομοθετική, εκτελεστική, δικαστική, ακόμη και σε ομοσπονδιακό επίπεδο). ⁵¹ Τα κράτη δεν είναι επιτρεπτό να επικαλεστούν συνταγματικές προβλέψεις, Υποθέσεις εθνικών δικαστηρίων, κενά στις νομοθεσίες τους ή ακόμα και στην περίπτωση ομοσπονδιακών μορφωμάτων, τις ιδιαίτερες διατάξεις αυτών. ⁵²

Το ερώτημα κατά πόσο, εφαρμόζοντας κανόνες Εσωτερικού Δικαίου τα κράτη είναι δυνατό να μη συμμορφώνονται με υποχρεώσεις που απορρέουν από Διεθνή Συνθήκη, έχει αποτελέσει συχνά αντικείμενο εξέτασης από τα Διεθνή Δικαιοδοτικά όργανα. Στην Υπόθεση «Concerning certain German interests in Polish Upper Silesia», το Διεθνές Δικαστήριο Διαρκούς Δικαιοσύνης αποφάνθηκε ότι οι κανόνες του πολωνικού Δικαίου δε βρίσκονταν σε Συμφωνία με τις υποχρεώσεις που επέβαλλε η Συνθήκη της Γενεύης. ⁵³ Το ίδιο όργανο στην Υπόθεση «Free Zones of Upper Savoy and the district of Gex», κατέστησε

---

⁴⁷ ICJ, *Applicability of the Obligation to Arbitrate Case* ICJ reports 1988, παρ.34-35,57

⁴⁸ ICJ, *Nottebohm*, Preliminary objection, Reports 1953, p. 111 p, 123

⁴⁹ Olivier Corten-Pierre Klein, *The Vienna Convention on the Law of Treaties, a Commentary*, Oxford University Press, Volume I, Oxford-New York, 2011, σελ. 690

⁵⁰ Malcolm N. Shaw, *International Law*, Cambridge University Press, Sixth Edition, 2008, σελ. 137

⁵¹ Επιμ. Oliver Dorrl Kirsten Schmalenbach, *Vienna Convention on the Law of Treaties -A Commentary*, Springer Springer-Verlag Berlin Heidelberg 2012, σελ. 456

⁵² Olivier Corten-Pierre Klein, *The Vienna Convention on the Law of Treaties, a Commentary*, Oxford University Press, Volume I, Oxford-New York, 2011, σελ. 693

⁵³ PCIJ, Series A, No 7. *Case concerning certain German interests in Polish Upper Silesia* p.19, 20

ξεκάθαρο ότι η νομοθεσία ενός κράτους δεν επαρκεί ως βάση περιορισμού των υποχρεώσεων που απορρέουν από το Διεθνές Δίκαιο.⁵⁴

Η αρχή αυτή, όπως έχει αναγνωριστεί από τα Διεθνή Δικαστήρια, λειτουργεί *visé versa*: από τη μία πλευρά, ένα κράτος δεν μπορεί να βασιστεί –για παράδειγμα- στο Σύνταγμα άλλου κράτους για να ενεργήσει κατά οποιονδήποτε τρόπο, παρά μόνο στο Διεθνές Δίκαιο και στις υποχρεώσεις που απορρέουν από αυτό, και αντιστρόφως ένα κράτος δεν είναι δυνατόν να επικαλεστεί το δικό του Σύνταγμα για να διαφύγει από τις δικές του διεθνείς υποχρεώσεις.⁵⁵

Συγκεκριμένα, όσον αφορά στις ιδιαιτερότητες των συνταγματικών προβλέψεων ομοσπονδιακών κρατών, επίσης δε γίνεται αποδεκτή η προβολή τέτοιων ιδιαιτεροτήτων ως δικαιολόγηση για τη μη-συμμόρφωση με συμβατικές υποχρεώσεις. Από τη στιγμή που δέχονται να γίνουν συμβαλλόμενα μέρη σε μία Συνθήκη, τα κράτη είναι υποχρεωμένα να ακολουθούν τις προβλέψεις της, ακόμα και αν αυτές έρχονται σε σύγκρουση με ειδικότερες προβλέψεις του Συντάγματος τους.⁵⁶

Σύμφωνα με το Δικαστήριο, στην Υπόθεση LaGrand, οι ΗΠΑ δεν πραγματοποίησαν τις απαραίτητες ενέργειες ώστε να ληφθούν μέτρα για να εκτελεστούν οι εντολές/συστάσεις του Δικαστηρίου. Οι ΗΠΑ επικαλέστηκαν τις αρμοδιότητες των ομόσπονδων Πολιτειών του κράτους ως δικαιολόγηση για τη μη συμμόρφωση με τη Σύμβαση της Βιέννης για τις Προξενικές Σχέσεις. Ωστόσο, το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης υπογράμμισε ότι οι διαδικασίες που ζητήθηκε να εκτελεστούν από τις ΗΠΑ και που βρίσκονταν σε συμφωνία με την παραπάνω Σύμβαση, ενέπιπταν στις αρμοδιότητές τους ως κυρίαρχου κράτους - και μάλιστα συμβαλλομένου στη Σύμβαση-επομένως επρόκειτο για μία συμβατική υποχρέωση από την οποία οι ΗΠΑ δε ήταν δυνατόν να διαφύγουν, ούτε με επίκληση στο Σύνταγμα και τις περίπλοκες ομοσπονδιακές διαδικασίες.⁵⁷ Παρόμοιο ζήτημα προέκυψε και κατά την εξέταση της Υπόθεσης Avena.⁵⁸

1.1.Ζήτημα νομιμότητας επίκλησης κατά την Προσωρινή Εφαρμογή

Στις περιπτώσεις όπου μία Συνθήκη εκτελείται όντας σε Προσωρινή Εφαρμογή, είναι δυνατόν να εμπίπτει στην αρχή του Άρθρου 27;

---

⁵⁴ PCIJ, Free Zones of Upper Savoy and the district of Gex, 1932 series A/B, no 46, p. 96 at p. 167

⁵⁵ PCIJ, Treatment of Polish nationals and other persons of Polish origin or Speech in the Danzing territory, 1932, Series A/B, No 44 and pp24

⁵⁶ Επιμ. Oliver Dorrl Kirsten Schmalenbach, Vienna Convention on the Law of Treaties -A Commentary, Springer Springer-Verlag Berlin Heidelberg 2012, σελ. 461

⁵⁷ ICJ, la Grand, ICJ Reports, ICJ Reports, 2001, pp. 466, 497–8.

⁵⁸ ICJ Avena case, ICJ Reports, 2004, pp. 12, 65; 134

Ο κανόνας της προσωρινής εφαρμογής Συνθηκών, όπως έχει αποκρυσταλλωθεί στο Άρθρο 25 της Σύμβασης της Βιέννης του 1969, αναφέρεται στην προσωρινή εφαρμογή όλων ή κάποιων προβλέψεων, μιας Συνθήκης πριν αυτή τεθεί σε ισχύ, καθώς και στον τερματισμό της εφαρμογής αυτής.⁵⁹

Ο βασικός σκοπός της προσωρινής εφαρμογής μιας Συνθήκης, είναι η παραγωγή άμεσων αποτελεσμάτων από όλες ή μερικές από τις προβλέψεις της, χωρίς να αναμένεται η εκπλήρωση τυπικών προϋποθέσεων της έναρξης ισχύος.⁶⁰ Από αυτήν την άποψη δίνεται μία νέα δυναμική στο Δίκαιο των Συνθηκών, καθώς η Συνθήκη δε μένει κενό γράμμα ή «θύμα» των περίπλοκων διαδικασιών στο εσωτερικό των κρατών.

Ωστόσο, ακόμα και έτσι, είναι δυνατόν ακριβώς αυτές οι διατάξεις του Εσωτερικού Δικαίου που παρακάμπτονται-θεμιτά ασφαλώς- να αποτελέσουν βάση για ορισμένους προβληματισμούς, σχετικά με το βαθμό της εξουσίας που έχει μία κυβέρνηση, ώστε να δεσμεύει προσωρινά ένα κράτος, χωρίς την κοινοβουλευτική συγκατάθεση.⁶¹ Επομένως, πριν την έναρξη ισχύος αυτή τη φορά, τα κράτη θα είχαν μία δικαιολογία για να μη σεβαστούν μία υποχρέωση με την οποία δεσμευτήκαν.

Σε ένα τέτοιο ενδεχόμενο, με μια πρώτη ματιά ίσως είναι δυνατό να θεωρηθεί ότι η αποτυχία να εκτελεστεί μία Συνθήκη με προσωρινή εφαρμογή λόγω Εσωτερικού Δικαίου αποτελεί παραβίαση και επισύρει διεθνή ευθύνη κράτους.⁶² Ωστόσο, από τη στιγμή που υπάρχει πρόβλεψη για τον τερματισμό προσωρινής εφαρμογής - ο οποίος επέρχεται με την έναρξη ισχύος της Συνθήκης ή με την ειδοποίηση κράτους να μην υπάρξει συμβαλλόμενο μέρος σε αυτής ή ακόμα με όποιον τρόπο προβλέπει η ίδια η Συμφωνία.⁶³ - το Εσωτερικό Δίκαιο δε στέκεται πραγματικά εμπόδιο.⁶⁴

2. Εξέταση εξαίρεσης-συγγενούς περίπτωσης Άρθρου 46 Σύμβασης της Βιέννης 1969

Η επίκληση κανόνων εσωτερικού δικαίου ως δικαιολόγηση διαφυγής ίσως να απαγορεύεται ρητά από το Διεθνές Δίκαιο, εξίσου ρητά όμως εντοπίζουμε την ύπαρξη μιας εξαίρεσης υπό την οποία ορισμένοι κανόνες εσωτερικού δικαίου- συγκεκριμένου ωστόσο περιεχομένου- είναι δυνατόν να γίνουν αποδεκτοί ως αιτιολογία μη εκτέλεσης της Συμφωνίας καθιστώντας την αυτή τη φορά άκυρη.

---

⁵⁹Olivier Corten-Pierre Klein, The Vienna Convention on the Law of Treaties, a Commentary, Oxford University Press, Volume I, Oxford-New York, 2011, σελ. 640

⁶⁰ Ibid

⁶¹ Olivier Corten-Pierre Klein, The Vienna Convention on the Law of Treaties, a Commentary, Oxford University Press, Volume I, Oxford-New York, 2011, σελ. 644

⁶²Ibid σελ. 646

⁶³ Vienna Convention on the Law of Treaties 1969, Άρθρο 25

⁶⁴ Olivier Corten-Pierre Klein, The Vienna Convention on the Law of Treaties, a Commentary, Oxford University Press, Volume I, Oxford-New York, 2011, σελ. 646

Στη Διεθνή Κοινωνία, η πρακτική και η νομολογία φαίνεται ότι βρίσκονται σε συμφωνία με την ομάδα των θεωρητικών που υποστηρίζει ότι το Διεθνές Δίκαιο αφήνει τα κράτη ελεύθερα να ορίσουν τα αρμόδια όργανα και τις διαδικασίες σύμφωνα με τα οποία θα συνομολογήσουν Συνθήκες.⁶⁵ Ωστόσο, είναι το Διεθνές Δίκαιο που θα ρυθμίσει τις προϋποθέσεις με τις οποίες τα όργανα αυτού του κράτους ή οι εκπρόσωποί του θα αναγνωριστούν ως έχοντες τα εχέγγυα για να εκφράσουν τη συναίνεση του κράτους για δέσμευση και να συμμετάσχουν στις διαδικασίες συνομολόγησης που καθορίζει το Διεθνές Δίκαιο και που καθιστούν μία Συνθήκη έγκυρη.⁶⁶

Εάν υπάρξει περίπτωση επίκλησης κανόνα εσωτερικού δικαίου, η αρχή του Άρθρου 27 θα ισχύσει ακριβώς όπου η Συνθήκη είναι έγκυρη, δηλαδή είτε εάν αυτή βρίσκεται σε ισχύ είτε ακόμα και σε προσωρινή εφαρμογή⁶⁷. Η εγκυρότητα της Διεθνούς Συμφωνίας πριν την έναρξη ισχύος, αξιολογείται και από το κατά πόσο η συναίνεση δέσμευσης από τη Συνθήκη έχει δοθεί από διαπιστευμένο όργανο σύμφωνα και με το Άρθρο 7 της Σύμβασης της Βιέννης του 1969⁶⁸. Εάν οι συγκεκριμένες προβλέψεις του Εσωτερικού Δικαίου υποτίθεται ότι καθιστούν τη Συνθήκη άκυρη, τότε πλέον εφαρμόζεται το Άρθρο 46 της Σύμβασης της Βιέννης και οι σχετικές προϋποθέσεις του.⁶⁹

Το άρθρο 46 υπήρξε το αποτέλεσμα μίας μακράς διαδικασίας και συζητήσεων κατά τη διάρκεια της Συνδιάσκεψης της Βιέννης, το οποίο συνιστά ωστόσο μία πρόοδο στο Δίκαιο των Συνθηκών και ένα σημαντικό κατόρθωμα για την Επιτροπή και τα μέλη της Συνδιάσκεψης,⁷⁰ ενώ κωδικοποιεί επίσης και κανόνα εθιμικού Δικαίου.⁷¹ Επιβεβαιώνει το Άρθρο 27, επιτρέποντας εξαιρέσεις ωστόσο στον κανόνα, βασισμένο στην καλή πίστη.⁷² Τα περισσότερα κράτη κατά το σχεδιασμό των Άρθρων της Σύμβασης της Βιέννης θεώρησαν ότι οι περίπλοκες και αβέβαιες προβλέψεις του εσωτερικού δικαίου των κρατών σχετικά

---

⁶⁵ Draft Articles on the Law of Treaties with commentaries, Yearbook of ILC, Vol. II, 1966, σελ. 241. Παρ. 5,6,7

⁶⁶ Ibid παρ. 5

⁶⁷ Επιμ. Oliver Dorrl Kirsten Schmalenbach, Vienna Convention on the Law of Treaties -A Commentary, Springer Springer-Verlag Berlin Heidelberg 2012, σελ 455-456

⁶⁸ Vienna Convention on the Law of Treaties 1969, Άρθρο 7, Olivier Corten-Pierre Klein, The Vienna Convention on the Law of Treaties, a Commentary, Oxford University Press, Volume II, Oxford-New York, 2011, σελ. 1093

⁶⁹ Επιμ. Oliver Dorrl Kirsten Schmalenbach, Vienna Convention on the Law of Treaties -A Commentary, Springer Springer-Verlag Berlin Heidelberg 2012, σελ. 454

⁷⁰ Ibid σελ 776

⁷¹ Olivier Corten-Pierre Klein, The Vienna Convention on the Law of Treaties, a Commentary, Oxford University Press, Volume II, Oxford-New York, 2011, σελ. 1092, ICJ, Case concerning the Land and Maritime Boundary between Cameroon and Nigeria, ICJ Reports 2002, p. 123 παρ 263, Arbitral Award Maritime Delimitation Case (n 19) παρ. 55: Το διαιτητικό δικαστήριο εφάρμοσε κανόνα εθιμικού δικαίου

⁷² Επιμ. Oliver Dorrl Kirsten Schmalenbach, Vienna Convention on the Law of Treaties -A Commentary, Springer Springer-Verlag Berlin Heidelberg 2012, σελ.776

με τη σύναψη Συνθηκών, αποτελούν στην ουσία κίνδυνο για τη σταθερότητα των Συνθηκών.⁷³ Ωστόσο, θεώρησαν ότι δε θα υπονόμευαν την αρχή του Άρθρου 27, εάν επέτρεπαν την ύπαρξη μιας εξαίρεσης.⁷⁴ Το αρχικό πνεύμα ήταν η αποδοχή της πιθανότητας να πραγματοποιείται επίκληση συνταγματικών κανόνων και στη συνέχεια θεωρήθηκε πιο σημαντικό να δοθεί προτεραιότητα στις διεθνείς υποχρεώσεις. Το αποτέλεσμα υπήρξε μία ενδιάμεση λύση.⁷⁵

Η εξαίρεση στον κανόνα απαγόρευσης επίκλησης Εσωτερικού Δικαίου σχετίζεται μόνο με τις προβλέψεις σχετικά με τις διαδικαστικές διατάξεις που αφορούν την αρμοδιότητα σύναψης Συνθηκών στην εσωτερική έννομη τάξη,⁷⁶ βασιζόμενη στη ουσία στην αρχή της καλής πίστης. Τα κράτη αναγνωρίζουν ότι είναι δυνατόν να υπάρξει παραβίαση κανόνα σχετικά με το πληρεξούσιο εκπροσώπου να συνάψει Συνθήκη, ωστόσο υπογραμμίζεται ότι ακόμα και σε τέτοια περίπτωση ο κανόνας του Άρθρου 46 μπορεί να γίνει δεκτός εάν η παραβίαση αφορά πολύ συγκεκριμένα, όχι συνηθισμένους κανόνες Εσωτερικού Δικαίου, αλλά ιδιαίτερου βάρους.⁷⁷

Συγκεκριμένα το Άρθρο 46 προβλέπει ότι:

«1 . Κράτος δεν μπορεί να επικαλεσθεί το γεγονός ότι η συναίνεσή του να δεσμευτεί από τη Συνθήκη εδόθη κατά παραβίαση διατάξεως του εσωτερικού του δικαίου σχετικής με την αρμοδιότητα συννομολογήσεως συνθηκών ως ελάττωμα της συναινέσεως του, εκτός αν η παραβίαση αυτή ήταν έκδηλη και αφορούσε κανόνα εσωτερικού δικαίου θεμελιώδους σημασίας.

2 . Η παραβίαση είναι έκδηλη όταν παρουσιάζεται αντικειμενικά προφανής σε κάθε Κράτος συμπεριφερόμενο εν προκειμένω κατά τη συνήθη πρακτική των κρατών και με καλή πίστη.»

Αρχικά, από τεχνικής σκοπιάς, η πρώτη νύξη στην προσέγγιση του Άρθρου 46 ως εξαίρεσης εντοπίζεται στη δεύτερη παράγραφο του Άρθρου 27 (« Οι κανόνες που περιέχονται στις προηγούμενες παραγράφους δε

---

⁷³ Draft Articles on the Law of Treaties with commentaries, Yearbook of ILC, Vol. II, 1966, σελ. 242 παρ. 10

⁷⁴ Ibid

⁷⁵ Olivier Corten-Pierre Klein, The Vienna Convention on the Law of Treaties, a Commentary, Oxford University Press, Volume II, Oxford-New York, 2011, σελ. 1092

⁷⁶ Olivier Corten-Pierre Klein, The Vienna Convention on the Law of Treaties, a Commentary, Oxford University Press, Volume II, Oxford-New York, 2011, σελ. 1094

⁷⁷ Επιμ. Oliver Dorrl Kirsten Schmalenbach, Vienna Convention on the Law of Treaties -A Commentary, Springer Springer-Verlag Berlin Heidelberg 2012, σελ. 784, Vienna Convention on the Law of Treaties 1969, Άρθρο 46(2)

θίγουν το άρθρο 46») και, υπογραμμίζεται περαιτέρω από την αρνητική διατύπωση της διάταξης : «δεν μπορεί να επικαλεσθεί το γεγονός... εκτός αν...»⁷⁸

Το ζήτημα που αντιμετωπίζει το Άρθρο 46, επομένως, είναι στην ουσία ο βαθμός στον οποίο το εσωτερικό δίκαιο ενός κράτους είναι δυνατό να καταστήσει μια Συνθήκη άκυρη, από τη στιγμή που κατά τη συνομολόγησή της παραβιάστηκαν κανόνες της εσωτερικής έννομης τάξης.⁷⁹

Τέτοιοι κανόνες εσωτερικού δικαίου, τους οποίους είναι δυνατόν να επικαλεστούν τα κράτη για τους σκοπούς του συγκεκριμένου Άρθρου, συνίστανται στο σύνολο του σώματος των νόμων που βρίσκονται σε ισχύ τη στιγμή της εφαρμογής του Άρθρου 46.⁸⁰ Οι κανόνες στους οποίους αναφέρεται το Άρθρο 46 επομένως δεν καθίσταται αναγκαίο να είναι μόνο συνταγματικοί ‘ θα ήταν δυνατόν να αφορούν κοινοβουλευτικές πράξεις, διοικητικές προβλέψεις για παράδειγμα, αρκεί να πληρούσαν το κριτήριο της «θεμελιώδους σημασίας»⁸¹

Το κριτήριο αυτό αποτελεί μία από τις δύο προϋποθέσεις που είναι αναγκαίο να συντρέχουν σωρευτικά προκειμένου να πραγματοποιηθεί η εφαρμογή του κανόνα : ο συγκεκριμένος κανόνας του εσωτερικού δικαίου που παραβιάστηκε να είναι θεμελιώδους σημασίας και η παραβίαση του να θεωρείται έκδηλη.⁸²

Επομένως η παραβίαση πρόβλεψης εσωτερικού Δικαίου σχετικά με την αρμοδιότητα συνομολόγησης Συνθηκών, δεν είναι δυνατό να θεωρηθεί ότι ακυρώνει Συνθήκη εκτός αν αυτή η παραβίαση είναι ουσιώδης⁸³ και στην ουσία «αντικειμενικά προφανής» σε κάθε κράτος που αντιμετωπίζει αυτό το ζήτημα με καλή πίστη.⁸⁴

---

⁷⁸ Draft Articles on the Law of Treaties with commentaries, Yearbook of ILC, Vol. II, 1966, σελ. 240 παρ. 1, σελ 242. Παρ. 12, Επιμ. Oliver Dorrl Kirsten Schmalenbach, Vienna Convention on the Law of Treaties -A Commentary, Springer Springer-Verlag Berlin Heidelberg 2012, σελ. 783,

⁷⁹ Επιμ. Oliver Dorrl Kirsten Schmalenbach, Vienna Convention on the Law of Treaties -A Commentary, Springer Springer-Verlag Berlin Heidelberg 2012, σελ.775

⁸⁰Ibid σελ 785, Arbitral Award Maritime Delimitation Case (n 19) para 56: “The question whether a treaty has been concluded in conformity with the internal law of a State must be examined in the light of the law in force in that country”.

⁸¹ Ibid σελ 785

⁸² Olivier Corten-Pierre Klein, The Vienna Convention on the Law of Treaties, a Commentary, Oxford University Press, Volume II, Oxford-New York, 2011, σελ. 1094, Vienna Convention on the Law of Treaties Άρθρο 46, Επιμ. Oliver Dorrl Kirsten Schmalenbach, Vienna Convention on the Law of Treaties -A Commentary, Springer Springer-Verlag Berlin Heidelberg 2012, σελ.784

⁸³Draft Articles on the Law of Treaties with commentaries, Yearbook of ILC, Vol. II, 1966, σελ. 242 παρ. 11

⁸⁴ Ibid

Προκειμένου να καταστήσουν κενή μία Συνθήκη για να διαφύγουν από τις υποχρεώσεις τους, τα κράτη παρουσιάζουν κανόνες ποικίλου περιεχομένου.⁸⁵ Στην πράξη συνεπώς καθίσταται δυσχερής η αξιολόγηση και ο χαρακτηρισμός ορισμένων κανόνων ως «θεμελιώδους σημασίας». Παρά το γεγονός ότι στην πρακτική το στοιχείο αυτό δεν έχει στην ουσία εξεταστεί ώστε να έχει εγκαθιδρυθεί ένα μέτρο σύγκρισης, θα μπορούσαμε να πούμε ότι κανόνες ιδιαίτερης αξίας για θεμελιώδεις αρχές όπως την αρχή της δημοκρατίας, αποκτούν θεμελιώδη σημασία.⁸⁶ Για παράδειγμα, μία κατηγορία κανόνων που παρουσιάζεται συχνότερα, και θα μπορούσε να χαρακτηριστεί «θεμελιώδης» είναι αυτή των διατάξεων Συντάγματος που προϋποθέτουν τη συμμετοχή του Κοινοβουλίου στη σύναψη μιας Συνθήκης- μία προϋπόθεση αρκετά συχνή στα Συντάγματα κρατών.⁸⁷

Όσον αφορά το χαρακτηρισμό της παραβίασης ως «έκδηλης», θεωρείται ότι συνιστά επαρκές κριτήριο για τον εντοπισμό μίας παραβίασης-εξαιρέσης σε τέτοιες περιπτώσεις.⁸⁸ Άλλωστε, δε θα ήταν πρακτικό να γίνει πιο συγκεκριμένος, καθώς οι περιπτώσεις και υποπεριπτώσεις είναι πολύ πιθανό να ποικίλλουν σε μεγάλο βαθμό και επομένως να εφαρμόζεται με διαφορετικό τρόπο σε κάθε περιστατικό.⁸⁹ Μία τέτοιου είδους παραβίαση χαρακτηρίζεται ως έκδηλη, από την άποψη ότι είναι προφανής ακόμα και σε τρίτο μη ενδιαφερόμενο κράτος.⁹⁰ Αυτό ασφαλώς δε σημαίνει ότι τα κράτη είναι υποχρεωμένα να γνωρίζουν κάθε διάταξη εσωτερικού δικαίου των κρατών με τα οποία συνάπτουν συμβατικές σχέσεις- μάλλον το αντίθετο.⁹¹

Σύμφωνα με την Υπόθεση Anglo-Norwegian Fisheries του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης, «τα κράτη δεν έχουν την υποχρέωση να βρίσκονται διαρκώς ενημερωμένα για τις συνταγματικές εξελίξεις των άλλων κρατών, ακόμα και στην περίπτωση όπου διατηρούν σχέσεις με αυτά».⁹²

Αντίστοιχα. στην Υπόθεση Concerning the Land and Maritime Boundary between Cameroon and Nigeria , η Νιγηρία ισχυρίστηκε ενώπιον του Δικαστηρίου ότι το Καμερούν «γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει πως ο Αρχηγός του Κράτους της Νιγηρίας δεν έχει την αρμοδιότητα να συνάπτει δεσμευτικές Συμφωνίες

---

⁸⁵ Olivier Corten-Pierre Klein, The Vienna Convention on the Law of Treaties, a Commentary, Oxford University Press, Volume II, Oxford-New York, 2011, σελ. 1094

⁸⁶ Ibid

⁸⁷ Ibid

⁸⁸ Ibid

⁸⁹ Ibid, Draft Articles on the Law of Treaties with commentaries, Yearbook of ILC, Vol. II, 1966, σελ 241, παρ. 11

⁹⁰ Olivier Corten-Pierre Klein, The Vienna Convention on the Law of Treaties, a Commentary, Oxford University Press, Volume II, Oxford-New York, 2011, σελ. 1095

⁹¹ Draft Articles on the Law of Treaties with commentaries, Yearbook of ILC, Vol. II, 1966, σελ 241, παρ. 8, Επιμ. Oliver Dorr/ Kirsten Schmalenbach, Vienna Convention on the Law of Treaties -A Commentary, Springer Springer-Verlag Berlin Heidelberg 2012, σελ. 784

⁹² ICJ, Anglo-Norwegian Fisheries case, ICJ Reports, 1951, παρ. 116

σύμφωνα με το Σύνταγμα του κράτους, χωρίς να δίνει αναφορά πρώτα στην κυβέρνηση». ⁹³ Από αυτή την άποψη, το γεγονός αυτό σύμφωνα με το Άρθρο 46(2) τη Σύμβασης της Βιέννης ήταν «προφανές» για το Καμερούν και συνεπώς η Νιγηρία μπορούσε νομίμως να επικαλεστεί το Άρθρο 46. ⁹⁴ Ωστόσο το Δικαστήριο απεφάνθη ότι δεν υπάρχει κάποια νομική υποχρέωση που να δεσμεύει τα κράτη να παραμένουν ενήμερα για τις εξελίξεις του Συντάγματος και της νομοθεσίας άλλων κρατών, ακόμα και αν αυτά ίσως να θεωρούνταν σημαντικά για τις μεταξύ τους σχέσεις. ⁹⁵

Με την αρχή που αποκρυσταλλώνεται στο Άρθρο 46, παρατηρούμε ότι τα κράτη για άλλη μια φορά βρίσκουν ελκυστική την επίκληση κανόνα που αφορά το εσωτερικό τους δίκαιο ως «ρήτρα διαφυγής» από τις υποχρεώσεις τους. Πραγματικά, στα Άρθρα της Επιτροπής για τη Σύμβαση της Βιέννης η ίδια η Επιτροπή, σε αναφορά στην πρακτική των κρατών, αναγνώρισε ότι τα κράτη στην πλειοψηφία των περιπτώσεων ισχυρίστηκαν ότι οι προβλέψεις του Συντάγματος τους αποτελούν εμπόδιο και καθιστούν τη Συνθήκη άκυρη, περισσότερο μάλλον ως δικαιολογία ώστε να διαφύγουν από τις συμβατικές τους υποχρεώσεις λόγω δικών τους συμφερόντων και όχι επειδή συνέτρεχε πραγματικά λόγος ακύρωσης, ⁹⁶

2.1 Περιπτωσιολογική μελέτη: Απόφαση του Αλβανικού Συνταγματικού Δικαστηρίου ως προς την ακύρωση της ελληνοαλβανικής Συμφωνίας για την οριοθέτηση θαλασσιών ζωνών του 2009

Ένα από τα πρόσφατα παραδείγματα που θα μπορούσαμε να παραθέσουμε σχετικά με αυτό το πόρισμα της Επιτροπής Διεθνούς Δικαίου, είναι η περίπτωση της Απόφασης του Αλβανικού Συνταγματικού Δικαστηρίου ως προς την ακύρωση της ελληνοαλβανικής Συμφωνίας για την οριοθέτηση θαλασσιών ζωνών του 2009.

Στις 19 Μαρτίου 2009, ολοκληρώθηκαν οι διαπραγματεύσεις της παραπάνω Συμφωνίας. Η Συμφωνία υπεγράφη στα Τίρανα από τους Υπουργούς Εξωτερικών των δύο κρατών τον Απρίλιο του 2009, ⁹⁷ στάλθηκε για επικύρωση στο αλβανικό κοινοβούλιο ⁹⁸, αλλά απορρίφθηκε από το Αλβανικό Συνταγματικό Δικαστήριο, με τη δικαιολόγηση ότι ερχόταν σε σύγκρουση με το Σύνταγμα ης Αλβανίας και την Τρίτη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας του 1982. ⁹⁹

Πέρα από οποιαδήποτε πολιτική-διπλωματική σημασία της ενέργειας αυτής, παρουσιάζει ενδιαφέρον η νομική υπόστασή της από τη σκοπιά του Διεθνούς Δικαίου.

---

⁹³ ICJ, Case concerning the Land and Maritime Boundary between Cameroon and Nigeria, ICJ Reports 2002, p. 123 παρ 258

⁹⁴ Ibid

⁹⁵ Ibid παρ. 266

⁹⁶ Draft Articles on the Law of Treaties with commentaries, Yearbook of ILC, Vol. II, 1966, σελ. 242 παρ. 9

⁹⁷ Kasëm Cenaj, Albania - Greece Agreement on Setting Maritime Boundaries, According to International Law, Academic Journal of Interdisciplinary Studies MCSER Publishing, Vol. 4 No 3, Rome-Italy σελ 143

⁹⁸ Αλβανικό Συνταγματικό Δικαστήριο, Decision No. 15, No. 37/24, Tirana, 15 April 2010 παρ. 1, 28, 54

⁹⁹ Kasëm Cenaj, Albania - Greece Agreement on Setting Maritime Boundaries, According to International Law, Academic Journal of Interdisciplinary Studies MCSER Publishing, Vol. 4 No 3, Rome-Italy σελ 143

Η διάταξη του αλβανικού Συντάγματος που παραβιάζόταν- ή τουλάχιστον η μοναδική που το Δικαστήριο δέχτηκε ότι είχε παραβιαστεί- αφορούσε το γεγονός ότι οι εκπρόσωποι της διπλωματικής αποστολής που υπέγραψαν τη Συμφωνία δεν ήταν διαπιστευμένοι από τον Πρόεδρο της Αλβανίας παρά μόνο από τον Πρωθυπουργό, ενώ στο Σύνταγμα προβλέπεται ότι για τέτοιες Συνθήκες το πληρεξούσιο δίνεται μόνο από τον Πρόεδρο.¹⁰⁰ Η απουσία πληρεξουσίου από τον Πρόεδρο της Αλβανίας, θεωρητικά καθιστά τη Συμφωνία αντισυνταγματική από το Δικαστήριο, με παραβίαση των Άρθρων 4, 7 και 92ε του αλβανικού Συντάγματος.¹⁰¹

Θεωρώντας ότι πρόκειται για περίπτωση όπου υπάρχει έλλειψη αρμοδιότητας λόγω προβλέψεων εσωτερικού δικαίου και μάλιστα αντισυνταγματικής φύσεως¹⁰² το Δικαστήριο ισχυρίστηκε ότι το γεγονός ενέπιπτε στα κριτήρια του Άρθρου –εξαίρεσης 46 της Σύμβασης της Βιέννης¹⁰³, υπογραμμίζοντας επιπλέον ότι, η Συμφωνία, δεν είχε επικυρωθεί ακόμα από τη Βουλή, επομένως δεν είχε έλθει σε ισχύ για την αλβανική έννομη τάξη.¹⁰⁴

Πραγματικά, κατά τα φαινόμενα, το συγκεκριμένο περιστατικό αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα του Άρθρου 46, από την άποψη ότι αντιμετωπίζεται μία περίπτωση έλλειψης αρμοδιότητας σύμφωνα με το εσωτερικό δίκαιο ενός κράτους ως προς τη συνομολόγηση Διεθνούς Συμφωνίας. Ωστόσο, καθώς η εξαίρεση θέτει ορισμένες προϋποθέσεις νόμιμης εφαρμογής προκειμένου να μην υπάρξουν καταχρήσεις, αξίζει να εξετάσουμε κατά πόσο η ακυρότητα αυτής της Συμφωνίας πληροί αυτά τα κριτήρια.

Η παραβίαση, όπως προείπαμε είναι αναγκαίο να χαρακτηρίζεται έκδηλη- αντικειμενικά προφανής σε τρίτα κράτη-και θεμελιώδους σημασίας.¹⁰⁵

Αρχικά, οι διατάξεις αυτές δεν είναι απαραίτητο ότι υπήρξαν έκδηλες και αντικειμενικά προφανείς ακόμα και σε τρίτους. Σύμφωνα και με παραδοχή του Δικαστηρίου, αποδείχτηκε ότι είναι συχνό φαινόμενο η αλβανική αντιπροσωπεία να μην έχει λάβει επίσημο πληρεξούσιο και σε άλλες περιπτώσεις συνομολόγησης Συνθηκών, χωρίς αυτό να έχει εμποδίσει την ολοκλήρωση και εγκυρότητα των διαδικασιών.¹⁰⁶ Εφόσον πρόκειται για συνήθη πρακτική, είναι αμφίβολο κατά πόσο η διάταξη που απαιτεί πληρεξούσιο από τον Πρόεδρο της Αλβανίας θα ήταν γνωστή και «προφανής» σε συμβαλλόμενα και μη

---

¹⁰⁰ Αλβανικό Συνταγματικό Δικαστήριο, Decision No. 15, No. 37/24, Tirana, 15 April 2010 παρ. 4.1, 32, 33, 35, 45

¹⁰¹ Ibid 24, 52, σελ. 51

¹⁰² Ibid παρ. 44

¹⁰³ Ibid

¹⁰⁴ Ibid παρ. 6.4, 28, 46

¹⁰⁵ Olivier Corten-Pierre Klein, The Vienna Convention on the Law of Treaties, a Commentary, Oxford University Press, Volume II, Oxford-New York, 2011, σελ. 1094, Vienna Convention on the Law of Treaties Άρθρο 46, Επιμ. Oliver Dorrl Kirsten Schmalenbach, Vienna Convention on the Law of Treaties -A Commentary, Springer Springer-Verlag Berlin Heidelberg 2012, σελ.784

¹⁰⁶ Αλβανικό Συνταγματικό Δικαστήριο, Decision No. 15, No. 37/24, Tirana, 15 April 2010 παρ. 33

κράτη, ειδικά από τη στιγμή που είναι αποδεκτό πως σε τέτοιες περιπτώσεις δεν είναι υποχρεωμένα νομικώς «να παραμένουν ενήμερα για τα εξελίξεις του Συντάγματος και της νομοθεσίας άλλων κρατών»¹⁰⁷

Έπειτα, σχετικά με το κριτήριο της θεμελιώδους σημασίας της παραβιασθείσας διάταξης, η διαμόρφωση του κανόνα που απαιτεί πληρεξούσιο από τον Πρόεδρο φαίνεται από μια πρώτη σκοπιά ότι εμπίπτει ακριβώς στο είδος των εξαιρέσεων που είχαν κατά νου οι συντάκτες της Σύμβασης της Βιέννης, από την άποψη ότι αφορά διαδικαστικούς και ουσιαστικούς περιορισμούς και προϋποθέσεις κατά τη σύναψη Συνθηκών από αρμόδιο όργανο.¹⁰⁸

Ωστόσο, τα κριτήρια εφαρμόζονται ανά περίπτωση¹⁰⁹ γι' αυτό το λόγο και δεν είναι πιο συγκεκριμένα, ενώ το στοιχείο της θεμελιώδους σημασίας δεν έχει εξεταστεί ποτέ από Διεθνές Δικαιοδοτικό όργανο ώστε να υπάρχει έστω μία προηγούμενη ενδεικτική ερμηνεία του κριτηρίου. Άλλωστε και στην πρακτική έχει δοθεί βάση στο κριτήριο της «αντικειμενικά προφανούς» διάταξης όταν εξετάστηκε το Άρθρο 46 στο Δικαστήριο της Χάγης.¹¹⁰ Τέλος, τα δύο κριτήρια δε θα μπορούσαν να συντρέχουν σε αυτή την περίπτωση σωρευτικά., όπως και θα έπρεπε για να εφαρμοστεί το Άρθρο 46.

Συνεπώς, η έλλειψη πληρεξουσίου από τον Πρόεδρο ως προς τα όργανα που θα εξέφραζαν τη συναίνεση για δέσμευση στην εν λόγω Συμφωνία, μάλλον δεν πληροί συνολικά τις προϋποθέσεις για τη δικαιολόγηση εφαρμογής του Άρθρου 46 της Σύμβασης της Βιέννης.

3. Περιορισμός κρατικής κυριαρχίας με εφαρμογή της αρχής μη επίκλησης κανόνων εσωτερικού δικαίου;

Όσον αφορά στις σχέσεις που συνάπτουν μεταξύ τους, τα κράτη είναι ελεύθερα με βάση την αρχή της κρατικής κυριαρχίας να επιλέγουν τα ίδια τον τρόπο με τον οποίο θα διεξάγουν τις σχετικές ενέργειες.¹¹¹ Ωστόσο είναι δυνατόν να τεθεί το ερώτημα, κατά πόσο οι προβλέψεις των Άρθρων 27 και 46 της Σύμβασης της Βιέννης επενεργούν περιοριστικά στο Εσωτερικό Δίκαιο ενός κράτους με τις διατάξεις τους, εμπλεκόμενα με την αυτήν ακριβώς την ελευθερία των κρατών.

Συγκεκριμένα, σε μία Συνθήκη, τα κράτη απολαμβάνουν μεν ορισμένα δικαιώματα, ταυτόχρονα ωστόσο αναλαμβάνουν και υποχρεώσεις. Πέρα από τις συμβατικές δεσμεύσεις που απορρέουν από το περιεχόμενο των διατάξεων των Διεθνών Συνθηκών, τα κράτη είναι υποχρεωμένα να τροποποιούν τη νομοθεσία τους με

¹⁰⁷ ICJ, Case concerning the Land and Maritime Boundary between Cameroon and Nigeria, ICJ Reports 2002, p. 123 para 266

¹⁰⁸ Επιμ. Oliver Dorrl Kirsten Schmalenbach, Vienna Convention on the Law of Treaties -A Commentary, Springer Springer-Verlag Berlin Heidelberg 2012, σελ. 787

¹⁰⁹ Draft Articles on the Law of Treaties with commentaries, Yearbook of ILC, Vol. II, 1966, σελ 241, παρ. 11

¹¹⁰ ICJ, Case concerning the Land and Maritime Boundary between Cameroon and Nigeria, ICJ Reports 2002, p. 123 παρ 258

¹¹¹ ICJ, Case concerning military and paramilitary activities in and against Nicaragua, Merits. Judgment of 27 June 1986, παρ.265

τέτοιο τρόπο, ώστε να εξασφαλίσουν την εκπλήρωση των υποχρεώσεων που έχουν δεσμευτεί να εκπληρώσουν και να τη φέρουν « σε αρμονία» με την εν λόγω Συνθήκη.¹¹² Θα μπορούσε να ειπωθεί ότι το κράτος σε αυτήν την περίπτωση είναι στην ουσία υποχρεωμένο, να προχωρήσει σε μορφοποίηση της νομοθεσίας του όχι όπως το ίδιο επιθυμεί, αλλά όπως του επιβάλλει το Διεθνές Δίκαιο.¹¹³

Αυτό που συμβαίνει στην πραγματικότητα είναι ότι το Κυρίαρχο κράτος όταν πρόκειται για τις υποχρεώσεις του, επιλέγει και δεσμεύεται μόνο από δική του βούληση.¹¹⁴ Νομικές δεσμεύσεις κράτους από συμμετοχή στη Διεθνή Κοινωνία και από την ισότητά με άλλα κράτη, ως υποκείμενο Διεθνούς Δικαίου, αποτελούν στην ουσία αυτοδέσμευσή του.¹¹⁵ Το κράτος γνωρίζει ακριβώς ποιες υποχρεώσεις και ποιους περιορισμούς θα πρέπει να αποδεχτεί ώστε να εισέλθει σε ένα συμβατικό καθεστώς.

Γενικότερα, τα δικαιώματα των κρατών είναι δυνατόν να υποστούν περιορισμούς, από τη στιγμή που τα ίδια τα κράτη έχουν συμφωνήσει σε τέτοιους περιορισμούς, με τη μορφή προβλέψεων Διεθνών Συνθηκών που έχουν συνολογήσει- περιορίζονται με λίγα λόγια από κανόνες Διεθνούς Δικαίου χωρίς αυτό να θίγει την κυριαρχία τους.¹¹⁶

Άλλωστε, οι διαδικασίες οι οποίες θεσπίζονται από το Δίκαιο των Συνθηκών σχετικά με τη συνολογήση Συνθηκών, επιτρέπουν στα κράτη να αναλογιστούν και να εξετάσουν εάν, με το να γίνουν συμβαλλόμενα Μέρη στη Συνθήκη, έρχονται αντιμέτωπα με αντικρουόμενες προβλέψεις εσωτερικού δικαίου.¹¹⁷

Επομένως, εάν ένα κράτος επιθυμεί να αποφύγει αυτή τη σύγκρουση Εσωτερικού και Διεθνούς Δικαίου, πρέπει στην ουσία να αναλάβει να πραγματοποιήσει μία αξιολόγηση πριν δεχτεί να δεσμευτεί σε Συνθήκη.¹¹⁸

Από την πλευρά του Διεθνούς Δικαίου, οι κανόνες εσωτερικού δικαίου, εκφράζουν τη βούληση ενός κράτους και συνιστούν τον τρόπο με τον οποίο τα κράτη φέρνουν εις πέρας τις δραστηριότητές τους.¹¹⁹ Το εθιμικό δίκαιο και η Σύμβαση της Βιέννης, αναγνωρίζουν ότι τα κράτη είναι ελεύθερα να αποφασίζουν τα

---

¹¹² PCIJ, Greco-Bulgarian Communities, 1930, Series B. no 17, p. 32

¹¹³ Olivier Corten-Pierre Klein, The Vienna Convention on the Law of Treaties, a Commentary, Oxford University Press, Volume I, Oxford-New York, 2011, σελ. 697-698

¹¹⁴ Απόστολος Νεστ, Παπακωνσταντίνου, Κράτος και Διεθνές Δίκαιο- Η συνταγματική διαρρύθμιση των σχέσεων Εσωτερικού και Διεθνούς Δικαίου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2001, σελ. 124

¹¹⁵ Ibid σελ 125

¹¹⁶ PCIJ, Nationality Decrees in Tunis and Morocco 1923, Series B No 4 p. 24

¹¹⁷ Draft Articles on the Law of Treaties with commentaries, Yearbook of ILC, Vol. II, 1966, σελ. 241 παρ. 8

¹¹⁸ Olivier Corten-Pierre Klein, The Vienna Convention on the Law of Treaties, a Commentary, Oxford University Press, Volume II, Oxford-New York, 2011, σελ. 1093

¹¹⁹ PCIJ, Case concerning certain German interests in Polish Upper Silesia, Series A, No 7, p.19

ίδια για τις διαδικασίες που επιθυμούν να ακολουθήσουν, προκειμένου να προχωρήσουν στην έναρξη ισχύος μιας Συνθήκης.¹²⁰ Όταν ωστόσο πρόκειται για το περιεχόμενο των προβλέψεων των κανόνων της εσωτερικής έννομης τάξης, σύμφωνα και με τη νομολογία στην Υπόθεση Greco-Bulgarian Communities, στις συμβατικές σχέσεις που δημιουργούνται μεταξύ των συμβαλλομένων Μερών μιας Συνθήκης, οι προβλέψεις του Εσωτερικού Δικαίου δεν είναι δυνατόν να υπερισχύσουν των προβλέψεων της Συνθήκης-μια αρχή γενικά αναγνωρισμένη στο Διεθνές Δίκαιο,¹²¹ ενώ στην Υπόθεση Minority Schools in Albania, το Δικαστήριο δε δέχτηκε τη θέση της Αλβανικής κυβέρνησης ότι σε περίπτωση αμφιβολίας, οι διατάξεις (της εν λόγω Συνθήκης) θα έπρεπε να ερμηνευτούν με τον ευνοϊκότερο τρόπο ως προς την κυριαρχία του κράτους.¹²²

Η κυριαρχία ενός κράτους σε αυτές τις περιπτώσεις χαίρει ασφαλώς σεβασμού, στο βαθμό όμως που δεν περιορίζεται από τις διεθνείς υποχρεώσεις του κράτους αυτού.¹²³

Το δεύτερο ζήτημα για το οποίο εγείρονται ερωτήματα κατά την εφαρμογή των κανόνων που θεσπίζουν τα συγκεκριμένα Άρθρα της Σύμβασης της Βιέννης, είναι η προσέγγιση του ζητήματος από το αντίθετο πρίσμα: η κρατική κυριαρχία, με την παρουσίαση των κανόνων εσωτερικού δικαίου ως υπερισχυόντων των κανόνων Διεθνούς Δικαίου και με τη χρήση τους οχήματα διαφυγής από τις διεθνείς υποχρεώσεις, σε ποιο βαθμό πλήττει τη σταθερότητα των Συνθηκών;

Ξεκινώντας με το Άρθρο 27 παρατηρούμε, ότι σε ορισμένες Συνθήκες καθίσταται αναγκαία για την εφαρμογή τους μία προσαρμογή στην εσωτερική έννομη τάξη των κρατών.¹²⁴ Τέτοιου είδους Συνθήκες πλήττονται ακόμα περισσότερο και είναι « καταδικασμένες» σε αποτυχία ήδη από το ξεκίνημα της λειτουργίας τους σε περίπτωση που η μη εκπλήρωση των υποχρεώσεων θα μπορούσε να δικαιολογηθεί με αυτήν την επίκληση των διατάξεων του εσωτερικού δικαίου του κράτους¹²⁵ - αυτόν ακριβώς τον κίνδυνο αστάθειας στις συμβατικές σχέσεις έχει επιπλέον σκοπό να αποτρέψει το Άρθρο 27.¹²⁶

Στο Άρθρο 46 εντοπίζουμε ακόμα πιο συγκεκριμένα την προβληματική μεταξύ κρατικής κυριαρχίας και σταθερότητας των Συνθηκών¹²⁷ - αποτελεσματικότητας Διεθνούς Δικαίου.¹²⁸

---

¹²⁰ ICJ, Case concerning the Land and Maritime Boundary between Cameroon and Nigeria, ICJ Reports 2002, p. 123 para 264

¹²¹ PCIJ, Greco-Bulgarian Communities, 1930, Series B. no 17, p. 32

¹²² PCIJ, Minority Schools in Albania, PCIJ Series A/B Advisory Opinion

¹²³ PCIJ, Free Zones of Upper Savoy and the district of Gex, 1932 series A/B, no 46, p. 96 at p. 166

¹²⁴ Επιμ. Oliver Dorrl Kirsten Schmalenbach, Vienna Convention on the Law of Treaties -A Commentary, Springer Springer-Verlag Berlin Heidelberg 2012, σελ.453

¹²⁵ Ibid

¹²⁶ Ibid

¹²⁷ Επιμ. Oliver Dorrl Kirsten Schmalenbach, Vienna Convention on the Law of Treaties -A Commentary, Springer Springer-Verlag Berlin Heidelberg 2012, σελ.775

Από τη μία πλευρά, κάθε κυρίαρχο κράτος έχει το δικαίωμα να καθορίζει τα όργανα και τις διαδικασίες σύμφωνα με τα οποία η βούλησή του να δεσμευτεί εκφράζεται ξεκάθαρα.¹²⁹ Από την άλλη πλευρά η σταθερότητα των Συνθηκών θα υπομονευόταν εάν η ισχύ του εκπροσώπου του κράτους κατά τη σύναψη Συνθήκης, εξαρτιόταν μόνο από τις περίπλοκες διαδικασίες του Εσωτερικού Δικαίου.¹³⁰

Εάν γίνει μελέτη του Άρθρου 46 σε συνδυασμό με το Άρθρο 7 και 27, στην πραγματικότητα επιλύεται το ζήτημα της «σύγκρουσης» κρατικής κυριαρχίας και σταθερότητας Συνθηκών, με την πλάστιγγα να γέρνει υπέρ της σταθερότητας του Δικαίου των Συνθηκών.¹³¹

Η περιπλοκότητα των διαφόρων Συνταγμάτων και εσωτερικών διατάξεων όπως και η ποικιλία τους ανάμεσα στα κράτη της Διεθνούς Κοινωνίας δημιουργούν αβεβαιότητες –επομένως η πρωτοκαθεδρία του Διεθνούς Δικαίου σε αυτές τις περιπτώσεις διασφαλίζει τη σταθερότητα των Συνθηκών. Χωρίς τις προβλέψεις των Άρθρων 27 και 46 ο κίνδυνος που θα δημιουργούνταν για το Δίκαιο των Συνθηκών θα ήταν πολύ μεγάλος.

ΜΕΡΟΣ Β: Η εκμετάλλευση κανόνων λήξης εφαρμογής Συνθηκών για τερματισμό συμβατικών σχέσεων -η αναζήτηση του δίκαιου και του αδίκου κατά την επίκληση «ρητρών διαφυγής»

1. «Αυτοπεριορισμός» : κανόνες λήξης εφαρμογής Διεθνών Συνθηκών

Στο πεδίο της σχέσης κυριαρχίας-σταθερότητας Συνθηκών, ενδιαφέρον παρουσιάζει η πτυχή της δυνατότητας των κρατών να περιορίζουν την ελευθερία τους ώστε να εξασφαλίσουν την αρχή *pacta sunt servanda*, στο όνομα του κοινού συμφέροντος.¹³² Αυτός ο «αυτοπεριορισμός» της ελευθερίας τους, γίνεται ιδιαίτερα αισθητός στην περίπτωση των κανόνων λύσεως Συνθηκών.

Οι υποχρεώσεις που δημιουργούνται από μία Συνθήκη περιορίζουν την κυριαρχία του κράτους, από την άποψη ότι είναι απαραίτητο να εκτελούνται κατά συγκεκριμένο τρόπο. Ωστόσο αυτό το δικαίωμα του να

---

¹²⁸Olivier Corten-Pierre Klein, *The Vienna Convention on the Law of Treaties, a Commentary*, Oxford University Press, Volume II, Oxford-New York, 2011, σελ. 1091

¹²⁹ Επιμ. Oliver Dorrl Kirsten Schmalenbach, *Vienna Convention on the Law of Treaties -A Commentary*, Springer Springer-Verlag Berlin Heidelberg 2012, σελ.775

¹³⁰ Ibid σελ 775,776

¹³¹ Ibid σελ 776

¹³² Olivier Corten-Pierre Klein, *The Vienna Convention on the Law of Treaties, a Commentary*, Oxford University Press, Volume II, Oxford-New York, 2011, σελ. 1261

συμμετέχει κράτος στη Συνθήκη παρά το ότι γνωρίζει ποιους περιορισμούς υφίσταται, είναι σημαντικό γνώρισμα της κυριαρχίας του,¹³³ όπως έχουμε διαπιστώσει άλλωστε.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτού του γνωρίσματος, συνιστά το γεγονός ότι τα κράτη συμφώνησαν κατά την κωδικοποίηση του Δικαίου των Συνθηκών, να δεχτούν έναν «αυτοπεριορισμό» της κυριαρχίας τους- να χρησιμοποιήσουν δηλαδή την παρούσα ελευθερία τους αποδεχόμενοι ορισμένους κανόνες και τις προϋποθέσεις τους, προκειμένου να περιορίσουν τη μελλοντική τους ελευθερία.¹³⁴

Με λίγα λόγια, σε αντιδιαστολή με το ερώτημα που αντιμετωπίσαμε προηγουμένως σχετικά με το αν η κυριαρχία περιορίζεται όταν αντιπαραβάλλεται το εσωτερικό με το Διεθνές Δίκαιο, τα κράτη ξεκάθαρα προτίμησαν να περιορίσουν την κυριαρχία τους όταν επρόκειτο για τον τερματισμό των συμβατικών υποχρεώσεων για άλλους λόγους: θεώρησαν απαραίτητο η λύση Συνθηκών να μην πραγματοποιείται αυθαίρετα, μα να ακολουθεί συγκεκριμένους κανόνες.¹³⁵

Επειδή τα κράτη ήδη πριν τον 19^ο αιώνα είχαν απόλυτη συμβατική ελευθερία και ίσως έτσι καταπατούσαν άλλους κανόνες στο όνομα της Σύναψης Συνθηκών, από αρκετά νωρίς οι θεωρητικοί υπέδειξαν την ανάγκη ύπαρξης ορισμένων αναστολών της απόλυτης συμβατικής ελευθερίας των Μελών της Διεθνούς Κοινωνίας με στόχο την προστασία τους από «ατομιστικές» ενέργειες.¹³⁶

Αντίστοιχα και *vice versa*, το Διεθνές Δίκαιο έχει ως σκοπό με μερικούς κανόνες να προστατέψει από τη δίχως διάκριση υποταγή στην αρχή *pacta sunt servanda*- καθώς μπορεί να γίνει κατάχρησή της- δίνοντας λύσεις σε ορισμένες περιπτώσεις όπου η Διεθνής Συνθήκη ναι μεν διέπεται από την αρχή αυτή αλλά δεν είναι δυνατό να εφαρμοστεί ομαλά.¹³⁷

Πραγματικά, παρά το γεγονός ότι παρίσταται ανάγκη διαφύλαξης της σταθερότητας των Συνθηκών δε θα ήταν δυνατόν να μη προβλεφθούν εξαιρετικές καταστάσεις προς όφελος των κρατών, για να διαφυλαχθούν τα δικαιώματά τους. Οι συντάκτες της Σύμβασης της Βιέννης, είχαν αναλάβει σε πολλές διατάξεις το δύσκολο έργο να συμβιβάσουν τη σταθερότητα των συμβατικών σχέσεων από τη μία και την προστασία των δικαιωμάτων των κρατών από την άλλη πλευρά. Στις περιπτώσεις όπου οι διατάξεις θα συγκρούονταν με συμφέροντα των κρατών ή που θα θίγονταν κυριαρχικά τους δικαιώματα, η κατάσταση απαιτούσε προσεκτικούς χειρισμούς. Η αυστηρότητα με την οποία αντιμετωπίστηκε η επίκληση των κανόνων

---

¹³³ PCIJ, SS Wimbledon, Series A, No 1, 1923, σελ.25

¹³⁴ Olivier Corten-Pierre Klein, The Vienna Convention on the Law of Treaties, a Commentary, Oxford University Press, Volume II, Oxford-New York, 2011, σελ.1265

¹³⁵ Ibid σελ. 1265

¹³⁶. Κ.Ν Ιωάννου, Κ.Π Οικονομίδη, Χ. Ροζάκης, Α. Φατούρου, Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο (Θεωρία Πηγών), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα Κομοτηνή, 1988, σελ. 218

¹³⁷ Ibid σελ.271, 272

εσωτερικού δικαίου ως όχημα διαφυγής από υποχρεώσεις, ήταν απαραίτητη προκειμένου να μην πληγεί η σταθερότητα των Διεθνών Συνθηκών. Ωστόσο, σε έναν απρόβλεπτο και συνεχώς μεταβαλλόμενο κόσμο, είναι λογικό επόμενο να υπάρχουν περιστάσεις όπου τα κράτη δεν επιθυμούν να απεμπλακούν από τις υποχρεώσεις τους για διαφορετικούς λόγους από αυτούς που επικαλούνται, αλλά επειδή οι συμβατικές υποχρεώσεις έχουν πάρει όντως μια μορφή ώστε να επιβαρύνουν πραγματικά τα κράτη.¹³⁸

Το εσωτερικό δίκαιο δεν είναι η μόνη δικαιολόγηση που θα μπορούσαν να επικαλεστούν τα κράτη προκειμένου να τερματίσουν τις συμβατικές τους σχέσεις με άλλα Μέρη μιας Συνθήκης και να μη δεσμεύονται πλέον από τις σχετικές υποχρεώσεις. Παραβιάσεις διατάξεων Συνθήκης, μεταβολές περιστάσεων, εξαφάνιση αντικείμενου Συνθήκης αποτελούν επίσης αιτίες τερματισμού μίας Διεθνούς Συμφωνίας-αιτίες δηλαδή που δημιουργήθηκαν εφόσον τα κράτη τις είχαν εφαρμόσει.¹³⁹

Η κύρια διαφορά στην εφαρμογή ενός κανόνα λύσεως που είναι δυνατόν να επιτρέψει στο κράτος να διαφύγει των υποχρεώσεών του σε σχέση με την επίκληση του Άρθρου 46 – του μοναδικού που εντέλει μπορεί να χρησιμοποιηθεί θεμιτά ως «ρήτρα διαφυγής» όταν πρόκειται για επίκληση κανόνων εσωτερικού δικαίου- βρίσκεται στο ότι το Άρθρο 46 συγκεκριμένα, ως εξαίρεση ασφαλώς, επιφέρει λύση λόγω ακυρότητας από ελαττώματα στη συναίνεση ή στη Συνθήκη στη φάση της συνομολόγησης, ενώ στους καθαυτού κανόνες λήξης, η λύση έρχεται μέσα από την εφαρμογή της Συνθήκης, από την παραγωγή ένομων αποτελεσμάτων και δημιουργία συνεπειών.¹⁴⁰

2.Φύση κανόνων λήξης (κατηγορίες, εθιμική ισχύς)

Οι κανόνες λύσεως Συνθηκών που θα μπορούσαν να αποτελέσουν αντικείμενο εκμετάλλευσης και κατάχρησης από τη μεριά των κρατών προκειμένου να διαφύγουν από τις υποχρεώσεις τους, κωδικοποιούνται στα Άρθρα 60, 61 και 62 της Σύμβασης της Βιέννης του 1969.

Τα βασικά χαρακτηριστικά των συγκεκριμένων κανόνων , αναλύονται ως εξής:

---

¹³⁸ Olivier Corten-Pierre Klein, The Vienna Convention on the Law of Treaties, a Commentary, Oxford University Press, Volume II, Oxford-New York, 2011, σελ. 1265

¹³⁹ Κωνσταντίνος Αντωνόπουλος και Κωνσταντίνος Μαγκλιβέρας, Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2011, σελ. 289

¹⁴⁰ Κ.Ν Ιωάννου, Κ.Π Οικονομίδη, Χ. Ροζάκης, Α. Φατούρου, Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο (Θεωρία Πηγών), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα Κομοτηνή, 1988, σελ. σελ. 264

Αρχικά, το Άρθρο 60 της Σύμβασης της Βιέννης, είναι στην ουσία η μοναδικά πρόβλεψη της Σύμβασης που απαντά με δραστικές ενέργειες κατά της παραβίασης Συνθηκών.¹⁴¹ Θέτοντας μια σειρά από προϋποθέσεις, το Άρθρο κωδικοποιεί στην ουσία το δικαίωμα που έχουν τα κράτη στη λήξη ή αναστολή μιας Συνθήκης ως απάντηση σε προηγούμενη παραβίαση από άλλο συμβαλλόμενο Μέρος.¹⁴² Η κύρια ιδέα που κωδικοποιεί με λίγα λόγια, είναι η αρχή *inadimplenti non est adimplentum*, σύμφωνα με την οποία ένα Μέρος μιας Συνθήκης δεν είναι δυνατόν να αναμένεται να σεβαστεί τις υποχρεώσεις της Συμφωνίας, από τη στιγμή που το άλλο Μέρος αρνείται να τις σεβαστεί.¹⁴³ Πριν την εμφάνιση της Σύμβασης της Βιέννης στην παραβίαση Διεθνών Συμφωνιών, τα Μέρη είτε ζητούσαν επιστροφή στο *quo ante* είτε άμεση λύση της Συνθήκης. Δικαιολογία μονομερούς πρωτοβουλίας λύσης ήταν τα αντίποινα ή κλονισμός συμβατικών σχέσεων.¹⁴⁴

Οι προϋποθέσεις εφαρμογής του κανόνα είναι : η παραβίαση της Συνθήκης να θεωρείται ουσιώδης και να έχει προκαλέσει ζημία στο Μέρος το οποίο δεν διέπραξε την παραβίαση.¹⁴⁵ Η παραβίαση Συνθήκης από ένα Μέρος, είναι δυνατό να επιφέρει το δικαίωμα στο άλλο Μέρος/ υπόλοιπα Μέρη να «καταργήσουν» τη Συμφωνία ή ακόμα και να αναστείλουν τη λειτουργία της.¹⁴⁶

Η παραβίαση από αυτήν την άποψη θα πρέπει να είναι ουσιώδης.¹⁴⁷ Συγκεκριμένα, ουσιώδης παραβίαση νοείται «η απόρριψη συνθήκης μη επιτρεπόμενη από την παρούσα Σύμβαση» και «η παραβίαση μιας διατάξεως σημαντικής για την πραγματοποίηση του αντικειμένου ή του σκοπού της Συνθήκης».¹⁴⁸ Ο όρος «ουσιώδης παραβίαση» (*material breach*) συνεπώς, δεν αναφέρεται μόνο σε παραβιάσεις θεμελιωδών προβλέψεων της Συνθήκης- δηλαδή σχετιζόμενων μόνο με τους σκοπούς της- αλλά και παραβιάσεις προβλέψεων που θεωρούνται ουσιώδεις για την ορθή εκτέλεση της Συνθήκης.¹⁴⁹

---

¹⁴¹ Olivier Corten-Pierre Klein, *The Vienna Convention on the Law of Treaties, a Commentary*, Oxford University Press, Volume II, Oxford-New York, 2011, σελ 1352

¹⁴² Ibid σελ. 1353

¹⁴³ Waldock, *Second Report*, YILC, 1963, Vol. II, σελ. 73

¹⁴⁴ Κ.Ν Ιωάννου, Κ.Π Οικονομίδη, Χ. Ροζάκης, Α. Φατούρου, *Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο (Θεωρία Πηγών)*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα Κομοτηνή, 1988, σελ. 273

¹⁴⁵ Olivier Corten-Pierre Klein, *The Vienna Convention on the Law of Treaties, a Commentary*, Oxford University Press, Volume II, Oxford-New York, 2011, σελ 1357

¹⁴⁶ *Draft Articles on the Law of Treaties with commentaries*, Yearbook of ILC, Vol. II, 1966, σελ. 253 παρ. 1

¹⁴⁷ Σύμβαση της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών, 1969 Άρθρο 60

¹⁴⁸ Σύμβαση της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών, 1969 Άρθρο 60(3)(α), 60(3)(β)

¹⁴⁹ *Draft Articles on the Law of Treaties with commentaries*, Yearbook of ILC, Vol. II, 1966 σελ. 255 παρ. 9

Στις διμερείς Συνθήκες, η παραβίαση από ένα συμβαλλόμενο Μέρος, δίνει το δικαίωμα στο άλλο Μέρος να την επικαλεστεί ως λόγο λύσης ή αναστολής της Συνθήκης, μερικώς ή στο σύνολό της.¹⁵⁰

Στις πολυμερείς Συνθήκες οι προβλέψεις που ισχύουν δεν είναι οι ίδιες καθώς δεν επηρεάζονται όλα τα κράτη με τον ίδιο τρόπο.¹⁵¹ Συγκεκριμένα, διακρίνονται οι εξής περιπτώσεις: α) τα υπόλοιπα Μέρη να τερματίζουν ή να αναστέλλουν ομόφωνα τη Συνθήκη μεταξύ αυτών και του Μέρους που έπραξε την παραβίαση,¹⁵² β) να λύουν ή να αναστέλλουν τις συμβατικές σχέσεις μεταξύ όλων των Μερών,¹⁵³ γ) το Μέρος το οποίο θίχτηκε «ιδιαιτέρως» από την παραβίαση να αναστέλλει τη λειτουργία της Συνθήκης μεταξύ αυτού και του υπαιτίου για την παραβίαση Μέρους¹⁵⁴ ή δ) οποιοδήποτε Μέρος εκτός από το υπαίτιο, έχει το δικαίωμα να τερματίσει ή να αναστείλει τη Συνθήκη εξαιτίας αυτής της παραβίασης ως προς το ίδιο, εάν «η Συνθήκη είναι τέτοιας φύσεως ώστε μία ουσιώδης παραβίαση των διατάξεών της από ένα Μέρος να μεταβάλλει ριζικά τη θέση καθενός από τα μέρη όσον αφορά την περαιτέρω εκτέλεση των υποχρεώσεων τους δυνάμει της Συνθήκης».¹⁵⁵

Στην πραγματικότητα, στις πολυμερείς Συνθήκες, το Μέρος το οποίο θίχτηκε δεν μπορεί μόνο του να λύσει τη Συνθήκη στο σύνολό της χωρίς να παραβιάσει και τις υποχρεώσεις του προς τα άλλα κράτη.¹⁵⁶ Από την άλλη πλευρά, αν δεν το κάνει ίσως να απειληθεί ξανά από το υπαίτιο κράτος.¹⁵⁷ Ωστόσο το Άρθρο 60(2)(γ), με την πρόβλεψη αναστολής του επιτρέπει έστω και προσωρινά να μην επιβαρυνθεί με υποχρεώσεις που έγιναν δυσμενείς λόγω παραβίασης του άλλου Μέρους.¹⁵⁸

Επιπροσθέτως, ο κανόνας του Άρθρου 60 δεν αποκλείει και τη χρήση αντιμέτρων.¹⁵⁹ Ωστόσο, οι προβλέψεις του Άρθρου 60 πρέπει να διακρίνονται από τα αντίμετρα, καθώς τα αντίμετρα έχουν σκοπό την επιβολή της εξάλειψης της παραβίασης της υποχρέωσης και την αποκατάσταση στην προηγούμενη κατάσταση, ενώ ο κανόνας της Σύμβασης της Βιέννης στοχεύει στην επανόρθωση μίας κατάστασης όπου

---

¹⁵⁰ Σύμβαση της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών, 1969, Άρθρο 60(1)

¹⁵¹ A. Aust, *Modern Treaty Law and Practice*, Cambridge University Press, New York, 2000, σελ. 237

¹⁵² Σύμβαση της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών, 1969, Άρθρο 60(2)(α)(i)

¹⁵³ Σύμβαση της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών, 1969, Άρθρο 60(2)(α)(ii)

¹⁵⁴ Σύμβαση της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών, 1969, Άρθρο 60 (2)(β)

¹⁵⁵ Άρθρο Σύμβαση της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών, 1969, Άρθρο 60(2)(γ)

¹⁵⁶ A. Aust, *Modern Treaty Law and Practice*, Cambridge University Press, New York, 2000, σελ. σελ. 238

¹⁵⁷ *Ibid* σελ. 238

¹⁵⁸ Σύμβαση της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών, 1969, Άρθρο 60(2)(γ)

¹⁵⁹ A. Aust, *Modern Treaty Law and Practice*, Cambridge University Press, New York, 2000, σελ. 237

η ισορροπία των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων που είχαν εγκαθιδρυθεί από τη συμβατική σχέση έχουν διαταραχτεί λόγω παραβίασης από συμβαλλόμενο Μέρος.¹⁶⁰

Ασφαλώς εάν η Συνθήκη έχει ήδη πρόβλεψη σχετικά με τη διαδικασία που ακολουθείται σε περίπτωση παραβίασης, το Άρθρο 60 δεν εφαρμόζεται¹⁶¹

Η πρακτική μεταξύ των κρατών δε φαίνεται να προσφέρει μεγάλη βοήθεια ως προς τον προσδιορισμό των προϋποθέσεων εφαρμογής του κανόνα¹⁶² Η αρχή αυτή είναι μεν αναγνωρισμένη¹⁶³, ωστόσο πριν την κωδικοποίησή της το 1969 στη Σύμβαση της Βιέννης και κατά τη συζήτηση για τη διαμόρφωση αυτής, οι γνώμες ως προς τις προϋποθέσεις και το εύρος που ένα κράτος θα μπορούσε να την επικαλεστεί, δίσταντο.¹⁶⁴

Ως αρχή έχει ασφαλώς εξεταστεί σε Διεθνή δικαιοδοτικά όργανα¹⁶⁵, παρ' ολ' αυτά δεν έχει αναγνωριστεί ξεκάθαρα ως εθιμικός κανόνας.¹⁶⁶ Η Διεθνής Δικαιοσύνη έχει ασχοληθεί με τον κανόνα στην Υπόθεση *Diversion of Waters from the Meuse*¹⁶⁷, όπου έγινε αναφορά στην εφαρμογή της αρχής *inadimplenti non est adimplendum*, την οποία ο Δικαστής Anzilotti χαρακτήρισε ως «τόσο δίκαια (...), τόσο οικουμενικά αναγνωρισμένη, ώστε να πρέπει να εφαρμόζεται και στις διεθνείς σχέσεις»¹⁶⁸ Στη Υπόθεση *dialitias Tacna – Arica* από την άλλη μεριά, αναγνωρίστηκε η ανάγκη εγκαθίδρυσης προϋποθέσεων εφαρμογής της

---

¹⁶⁰ Ibid, Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, 2001, Άρθρα 49-54

¹⁶¹ Σύμβαση της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών, 1969, Άρθρο 60 (4)

¹⁶² Draft Articles on the Law of Treaties with commentaries, Yearbook of ILC, Vol. II, 1966, σελ. 254 παρ. 2, Κ.Ν Ιωάννου, Κ.Π Οικονομίδη, Χ. Ροζάκης, Α. Φατούρου, Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο (Θεωρία Πηγών(, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα Κομοτηνή, 1988, σελ. 273

¹⁶³ Draft Articles on the Law of Treaties with commentaries, Yearbook of ILC, Vol. II, 1966, σελ. 253 παρ.1

¹⁶⁴ Ibid σελ. 254 παρ 1

¹⁶⁵ Tacna Arica Arbitration, AJIL, 1927, Vol. 19 σελ.393 PCIJ, *Diversion of Waters from the Meuse*, Series A/B, no 70(1937), ICJ, Namibia case, ICJ Reports 1971, παρ. 94-95,

¹⁶⁶ Κ.Ν Ιωάννου, Κ.Π Οικονομίδη, Χ. Ροζάκης, Α. Φατούρου, Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο (Θεωρία Πηγών(, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα Κομοτηνή, 1988, σελ. 273, ICJ, *Gabcikovo-Nagymaros case (Hungary v. Slovakia)*, ICJ Reports 1997, παρ.99 βκλτ Olivier Corten-Pierre Klein, *The Vienna Convention on the Law of Treaties, a Commentary*, Oxford University Press, Volume II, Oxford-New York, 2011, σελ. 1356, 1357

¹⁶⁷ PCIJ, *Diversion of Waters from the Meuse*, , Series A/B, no 70(1937), Κ.Ν Ιωάννου, Κ.Π Οικονομίδη, Χ. Ροζάκης, Α. Φατούρου, Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο (Θεωρία Πηγών(, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα Κομοτηνή, 1988, σελ.274

¹⁶⁸ PCIJ, *Diversion of Waters from the Meuse*, Disserting Opinion of Judge Anzilotti, Series A/B, no 70(1937)

αρχής, υπονοώντας την πρώτη από αυτές, ότι μόνο «θεμελιώδεις» παραβιάσεις θα μπορούσαν να αναγνωριστούν επαρκείς για επίκληση του κανόνα.¹⁶⁹

Όσον αφορά στο επόμενο Άρθρο λύσεως, το Άρθρο 61, ο κανόνας εδώ αναφέρεται στη λύση ή αναστολή Συνθήκης, ως αποτέλεσμα της μόνιμης ή προσωρινής εξαφάνισης ή καταστροφής αντικειμένου απαραίτητου για την εκτέλεσή της.¹⁷⁰ Εάν η αδυναμία εκτέλεσης είναι προσωρινή, είναι προτιμητέα η επιλογή της αναστολής.¹⁷¹

Η πρακτική έχει κι εδώ να επιδείξει ελάχιστα παραδείγματα.¹⁷² Για τους σκοπούς του Άρθρου, τα πραγματικά περιστατικά αφορούν την εξαφάνιση νησιού, την αποξήρανση ποταμού, την καταστροφή υδροηλεκτρικής εγκατάστασης ‘ απαραίτητα όλα για την εκτέλεση της Συνθήκης.¹⁷³ Στην περίπτωση αυτή, θα μπορούσε ίσως υποθετικά να προστεθεί και η «εξαφάνιση» μνημείων¹⁷⁴ ή και εθνικών θησαυρών (για παράδειγμα από φυσική καταστροφή) οι οποίοι θα διατίθεντο προς πώληση ή δανεισμό σε άλλο κράτος.¹⁷⁵

Η εξαφάνιση νομικής προσωπικότητας κράτους δε θεωρείται ότι εμπίπτει στις περιστάσεις που καλύπτει το Άρθρο 61,¹⁷⁶ ενώ το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης έχει απορρίψει την περίπτωση αναγνώρισης ως τέτοιας περίπτωσης και την αδυναμία αποπληρωμής λόγω οικονομικών εμποδίων.¹⁷⁷

Σε επίπεδο Διεθνούς Δικαιοσύνης, στην Υπόθεση Gabcikovo-Nagymaros, όπου εξετάστηκε η επίκληση του Άρθρου 61, η εφαρμογή του δεν έγινε δεκτή από το Δικαστήριο, καθώς κρίθηκε ότι το αντικείμενο για το οποίο γινόταν λόγος δεν είχε χαθεί εντελώς.¹⁷⁸

---

¹⁶⁹ Draft Articles on the Law of Treaties with commentaries, Yearbook of ILC, Vol. II, 1966, σελ. 254 παρ. 4, Κ.Ν Ιωάννου, Κ.Π Οικονομίδη, Χ. Ροζάκης, Α. Φατούρου, Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο (Θεωρία Πηγών), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα Κομοτηνή, 1988, σελ.274

¹⁷⁰ Draft Articles on the Law of Treaties with commentaries, Yearbook of ILC, Vol. II, 1966, σελ. 255 παρ. 1

¹⁷¹ Ibid σελ. 256 παρ 3

¹⁷² Ibid σελ. 256 παρ. 2

¹⁷³ Ibid σελ. 256 παρ. 2

¹⁷⁴ Κωνσταντίνος Αντωνόπουλος και Κωνσταντίνος Μαγκλιβέρας, Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2011, σελ. 290

¹⁷⁵ A. Aust, Modern Treaty Law and Practice, Cambridge University Press, New York, 2000, σελ. 240

¹⁷⁶ Draft Articles on the Law of Treaties with commentaries, Yearbook of ILC, Vol. II, 1966, σελ. 256 παρ. 6

¹⁷⁷ ICJ, Gabcikovo-Nagymaros case, ICJ Reports, 1997, παρ. 102, A. Aust, Modern Treaty Law and Practice, Cambridge University Press, New York, 2000, σελ. 240, Κωνσταντίνος Αντωνόπουλος και Κωνσταντίνος Μαγκλιβέρας, Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2011, σελ. 291

¹⁷⁸ ICJ, Gabcikovo-Nagymaros case, ICJ Reports, 1997, παρ.102-103, A. Aust, Modern Treaty Law and Practice, Cambridge University Press, New York, 2000, σελ. 239,

Υποθετικά, οι περιπτώσεις όπου έχει επέλθει εξαφάνιση αντικειμένου, θεωρούνται και περιπτώσεις όπου έχει συντελεστεί θεμελιώδης αλλαγή περιστάσεων.¹⁷⁹ Ωστόσο, αν και τα δύο Άρθρα που κωδικοποιούν τους σχετικούς κανόνες τείνουν να αλληλεπικαλύπτονται, τα κριτήρια εφαρμογής τους έχουν διαφορές, γι' αυτό το λόγο η Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου θεώρησε ότι έπρεπε να εφαρμόζονται ως ξεχωριστοί κανόνες.¹⁸⁰

Συγκεκριμένα, το μοντέλο της θεμελιώδους αλλαγής των περιστάσεων, *omnis intellegitur rebus sic stantibus*, όπως είναι η πλήρης ονομασία του, αποτελεί μέρος της θεωρίας θεμελιώδους αλλαγής περιστάσεων που ισχύει στο Διεθνές Δίκαιο, ενώ έχει βρει θέση εφαρμογής και στο Δίκαιο των Συνθηκών πιο συγκεκριμένα.¹⁸¹ Συνιστά εθιμικό και συμβατικό κανόνα του Διεθνούς Δικαίου¹⁸² και απέκτησε τη διάσταση του αντικειμενικού κανόνα Δικαίου κυρίως το 1969 με την κωδικοποίησή του στη Σύμβαση της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών.¹⁸³

Σήμερα, παρά το γεγονός ότι έχει αναδειχθεί ο αντικειμενικός χαρακτήρας του κανόνα, συχνά γίνεται ακόμα αναφορά στη «ρήτρα» *rebus sic stantibus*. Ο όρος «ρήτρα» διευκρινίζει ένα ακόμα χαρακτηριστικό του κανόνα, το γεγονός ότι αποτελεί μια περίπτωση-εξάιρεση σε σχέση με τους υπόλοιπους κανόνες από τους οποίους διέπεται μια Συνθήκη.¹⁸⁴

Ο προσδιορισμός και έλεγχός της είναι δυνατό να συντελεστεί, εφόσον για την εφαρμογή της συντρέχουν οι εξής προϋποθέσεις : α) Η αλλαγή ,που θα αποτελέσει λόγο τερματισμού, πρέπει να είναι περιστάσεων που υπήρχαν κατά τη στιγμή σύναψης της Συνθήκης, β) πρέπει να είναι μια αλλαγή που δε θα μπορούσε να προβλεφθεί από τα Μέρη, γ)πρέπει να είναι θεμελιώδης, δ) η ύπαρξη αυτών των περιστάσεων πρέπει να αποτελέσει ουσιώδη βάση για τη συναίνεση των Μερών που δεσμεύονται από τη Συνθήκη, ε)το αποτέλεσμα/συνέπεια της αλλαγής πρέπει να μεταμορφώνει ριζικά το πεδίο των υποχρεώσεων που απομένει να διεκπεραιωθούν σύμφωνα με τη Συνθήκη.¹⁸⁵

Στο σημείο αυτό , αξίζει να σημειωθεί η περίπτωση όπου η «γενική αλλαγή», συντελείται από τη διαφορετική κατεύθυνση πολιτικής μιας κυβέρνησης ή αλλαγής της ίδιας της κυβέρνησης. Ένα τέτοιο ενδεχόμενο αντιμετωπίζεται από τα σχόλια του Άρθρου 59 έμμεσα, καθώς δεν αποκλείει εντελώς μια τέτοια περίπτωση, τονίζει όμως ότι θα έπρεπε να αποτελεί πραγματικά ριζική και ακραία αλλαγή η αλλαγή

---

¹⁷⁹ Draft Articles on the Law of Treaties with commentaries, Yearbook of ILC, Vol. II, 1966, σελ. 256 παρ 1

¹⁸⁰ Ibid σελ. 256 παρ.1

¹⁸¹ The Vienna Convention on the Law of Treaties, a Commentary, edited by Olivier Corten-Pierre Klein, Oxford University Press, Volume II, Oxford-New York, 2011, σελ. 1416

¹⁸² Ibid σελ. 1411,1412, 1415, Malgosia Fitzmaurice/Olufemi Elias, Contemporary issues in the Law of Treaties, Eleven International Publishing, 2005, σελ. 177, Υπόθεση Fisheries Jurisdiction (United Kingdom v. Iceland), ICJ, 1973, παρ.36

¹⁸³ Malgosia Fitzmaurice/Olufemi Elias, Contemporary issues in the Law of Treaties, Eleven International Publishing, 2005, σελ. 177, Σύμβαση της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών 1969, Άρθρο 62

¹⁸⁴ Ε. Ρούκουνας, Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη ΑΕΒΕ, Αθήνα, 2010, σελ.110

¹⁸⁵ Draft Articles on the Law of Treaties with commentaries, Yearbook of ILC, Vol. II, 1966, σελ. 259 παρ.9

Κυβέρνησης, ώστε να γίνει δεκτή η εφαρμογή της ρήτρας.¹⁸⁶ Ένα από παράδειγμα αποτελούν οι Συνθήκες Συμμαχίας.¹⁸⁷

Η πρώτη εξαίρεση που αποκλείει την επίκληση και εφαρμογή του *rebus*, αφορά τις Συνθήκες που καθορίζουν σύνορο. Παρά της αντιρρήσεις ορισμένων Κρατών, που υποστήριζαν πως μια τέτοια εξαίρεση θα έθιγε το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης¹⁸⁸, θεωρήθηκε απαραίτητη η ύπαρξη αυτού του περιορισμού για χάρη της σταθερότητας και της ειρηνικής συνύπαρξης στο διεθνές σύστημα.¹⁸⁹

Επιπροσθέτως, η δεύτερη εξαίρεση αναφέρεται στην αδυναμία επίκλησης της ρήτρας όταν η αλλαγή έχει προέλθει από παραβίαση της Συνθήκης ή άλλων διεθνών υποχρεώσεων από το επικαλούμενο Μέρος προς τα Μέρη της Συνθήκης.¹⁹⁰ Πραγματικά, δεν είναι δυνατό ένα Μέρος να «επωφεληθεί από το ίδιο του το λάθος».¹⁹¹

Σε περίπτωση δε όπου όλες οι προϋποθέσεις επίκλησης του κανόνα πληρούνται, είναι δυνατό να επέλθει όχι μόνο τερματισμός, μα και αναστολή της Συνθήκης.¹⁹²

Εκτός από την επίκλησή του, η διερεύνηση της εφαρμογής του πραγματοποιήθηκε τέσσερις φορές σε Διεθνή Δικαστήρια.¹⁹³ Δύο Υποθέσεις παρουσιάστηκαν ενώπιον του Διαρκούς Δικαστηρίου Διεθνούς Δικαιοσύνης που αφορούσαν τον κανόνα, πριν την κωδικοποίησή του: το 1923 η Υπόθεση *Nationality Decrees in Tunis and Morocco*, και το 1930 η Υπόθεση *Free Zones of Upper Savoy and the district of Gex*.¹⁹⁴ Σε αυτές τις περιπτώσεις το Δικαστήριο δεν έκανε αποδεκτή τη ρήτρα *rebus*, αν και δεν απέρριψε ξεκάθαρα την ύπαρξή της.¹⁹⁵ Με αναφορά στο Άρθρο 62, το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης το 1973 και 1993, αναγνώρισε τον εθιμικό χαρακτήρα του Άρθρου αν και δε θεώρησε πως ευσταθούσε η επίκλησή του στις Υποθέσεις *Fisheries Jurisdiction* και *Gabcikovo-Nagymaros* αντίστοιχα.¹⁹⁶ Η μόνη περίπτωση όπου η επίκληση της ρήτρας έγινε αποδεκτή ήταν το 1998 σε Ευρωπαϊκό Δικαστήριο στην Υπόθεση *Racke*.¹⁹⁷

---

¹⁸⁶ *ibid*

¹⁸⁷ *ibid*

¹⁸⁸ Η Επιτροπή θεώρησε πως το θέμα της αυτοδιάθεσης καλυπτόταν από το Χάρτη του ΟΗΕ και αν το επαναλάμβαναν στοιχεία του κανόνα ξανά στις προβλέψεις της Σύμβαση της Βιέννης 1969, θα επικρατούσε σύγχυση- {Draft Articles on the Law of Treaties, παρ. (11)}

¹⁸⁹ Draft Articles on the Law of Treaties, παρ. (11)

¹⁹⁰ Draft Articles on the Law of Treaties, παρ. (12)

¹⁹¹ *Ibid*, The Case concerning The factory at Chorzow, PCIJ, 1928

¹⁹² Συνθήκη της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών, 1969, Άρθρο 62 (3)

¹⁹³ Sir Ian Mc Taggart Sinclair, Vienna Convention on the Law of Treaties, Manchester University Press, 1984, σελ. 193, E. Ρούκουνας, Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο, 2000, σελ. 139

¹⁹⁴ *Ibid*

¹⁹⁵ Sinclair, Vienna Convention on the Law of Treaties, 1984, σελ. 193, 194

¹⁹⁶ Υπόθεση *Fisheries Jurisdiction (United Kingdom v. Iceland)*, ICJ, 1973, Υπόθεση *Gabcikovo-Nagymaros (Hungary v. Slovakia)*, ICJ, 1997

¹⁹⁷ Υπόθεση *A. Racke GmbH&Co. v Hauptzollamt Mainz*, EUJ, Case C-162/96, 1998

Ωστόσο, στην Υπόθεση *Racke*, αξίζει να αναφερθεί ότι το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο προσέγγισε τον κανόνα περισσότερο ως εργαλείο, χωρίς να τον εξετάσει σε βάθος ως κανόνα Διεθνούς Δικαίου.¹⁹⁸

Τέλος, από την ομοιόμορφη και συνεχή πρακτική των κρατών και τις αποφάσεις Διεθνών Δικαστηρίων, προκύπτει η αναγνώριση της ρήτρας ως εθιμικού κανόνα.¹⁹⁹

2.1.Εγγενή κενά-«γκρίζες ζώνες» προς εκμετάλλευση

Όσο «σωτήρια» είναι όμως για τα κράτη τα σχετικά Άρθρα λήξεως, άλλο τόσο υπάρχει πιθανότητα κατάχρησής τους και μετατροπής τους –αθέμιτα-σε μέσου διαφυγής από τις συμβατικές υποχρεώσεις.

Ο κίνδυνος που προκύπτει από την επίκληση των κανόνων που αποκρυσταλλώνονται στα Άρθρα λύσης Συνθηκών, θεωρήθηκε ήδη από την κωδικοποίησή τους μεγάλος για την σταθερότητα των Συνθηκών- ιδιαίτερα όσον αφορά στην παραβίαση ή στη θεμελιώδη αλλαγή των περιστάσεων, καθώς ο λόγος για τον οποίο μπορούν να θεωρηθούν ως ρήτρες διαφυγής, είναι πως στην ουσία οι προβλέψεις τους ενέχουν ένα έντονο στοιχείο υποκειμενικότητας, από την άποψη ότι μπορούν να ερμηνευτούν με διαφορετικούς τρόπους, ανάλογα με την πλευρά που επικαλείται τους κανόνες²⁰⁰.

Επιπλέον, κανένα από τα Άρθρα όταν τα επικαλέστηκαν κράτη, δεν έχουν γίνει αποδεκτά σε Δικαιοδοτικά Όργανα- αν και αναγνωρίστηκε η υπόστασή τους ως κανόνων Διεθνούς Δικαίου- καθώς δε φάνηκε ποτέ να εκπληρώθηκαν επαρκώς τα κριτήριά τους.²⁰¹ Αυτό το γεγονός τα καθιστά ακόμη πιο «ανοιχτά» σε ποικίλες ερμηνείες, εφόσον δεν υπάρχει έστω ένα μέτρο σύγκρισης πραγματικών περιστατικών.

Χαρακτηριστικό αυτής της πραγματικότητας, είναι το γεγονός ότι το αποτέλεσμα του κανόνα παραβίασης όπως αποκρυσταλλώνεται τελικά στο Άρθρο 60, είναι η εξισορρόπηση μεταξύ της ανάγκης για σταθερότητα στις συμβατικές σχέσεις και της ανάγκης για μία δίοδο διαφυγής από τις συμβατικές υποχρεώσεις, όταν αυτές πλέον γίνονται δυσχερείς εξαιτίας όμως της παράνομης ενέργειας κάποιου άλλου Μέρους.²⁰²

---

¹⁹⁸ A. Aust, *Modern Treaty Law and Practice*, Cambridge University Press, New York, 2000, σελ.246

¹⁹⁹ Υπόθεση *Fisheries Jurisdiction (United Kingdom v. Iceland)*, ICJ, 1973, παρ. 36, *The Vienna Convention on the Law of Treaties, a Commentary*, edited by Olivier Corten-Pierre Klein, Oxford University Press, Volume II, Oxford-New York, 2011, σελ. 1416

²⁰⁰ A. Aust, *Modern Treaty Law and Practice*, Cambridge University Press, New York, 2000, σελ.244

²⁰¹ ICJ, *Gabcikovo-Nagymaros case*, ICJ Reports, 1997, ICJ, *Fisheries Jurisdiction (United Kingdom v. Iceland)*, ICJ Reports, 1973, ICJ, *Namibia case*, ICJ Reports 1971, *Tacna Arica Arbitration*, AJIL, 1927, Vol. 19, PCIJ, *Diversion of Waters from the Meuse*, Series A/B, no 70(1937), PCIJ, *Free Zones of Upper Savoy and the district of Gex*, 1930, Series A No 24

²⁰² Olivier Corten-Pierre Klein, *The Vienna Convention on the Law of Treaties, a Commentary*, Oxford University Press, Volume I, Oxford-New York, 2011, σελ.1353, A/CONF. 39/11, United Nations Conference on the Law of Treaties Vienna, A/CONF. 39/11, Austria First session 26 March – 24 May 1968 List of Delegations διαθέσιμο στο

Γι' αυτό το λόγο εγκαθιδρύεται μία πολυδιάστατη σειρά προβλέψεων, που αφορά ατομικές ή συλλογικές αντιδράσεις στην παραβίαση, με διαφορετικές ενάρξεις (αναστολή ή λήξη) , σε πολυμερείς ή διμερείς Συνθήκες και υποπεριπτώσεις ακόμα και στις τελευταίες.²⁰³ Επιπλέον, αξίζει να υπογραμμιστεί ότι μία παραβίαση ακόμα κι αν πληροί τις προϋποθέσεις του κανόνα, δεν επιφέρει αυτόματα ούτε απαραίτητα τη λύση της Συνθήκης.²⁰⁴ Δεν αρκεί με λίγα λόγια να ισχυριστεί ένα κράτος ότι υπάρχει παραβίαση ώστε να τερματίσει αμέσως τη Συνθήκη.²⁰⁵

Η ρήτρα *rebus sic stantibus* από την άλλη πλευρά, αποτελεί μία εξαίρεση στον κανόνα του Δικαίου των Συνθηκών *pacta sunt servanda*, «τα συμφωνημένα πρέπει να τηρούνται».²⁰⁶ Η ονομασία της ρήτρας σημαίνει «ούτως εχόντων των πραγμάτων»²⁰⁷ και καλύπτει την περίπτωση θεμελιώδους αλλαγής των περιστάσεων στο Διεθνές Δίκαιο, η ύπαρξη της οποίας όταν συντρέχει, μεταβάλλει τις νομικές υποχρεώσεις του επικαλούμενου Μέρους και ενίοτε τις τερματίζει-όπως συμβαίνει και στην περίπτωση των Συνθηκών.²⁰⁸

Παρά το γεγονός ότι η παραδοχή του *rebus sic stantibus* ως ισότιμου κανόνα του Δικαίου των Συνθηκών έχει συντελεστεί από την πληθώρα των νομικών, οι κίνδυνοι που ελλοχεύει η εφαρμογή του και οι ιδιαιτερότητες των προϋποθέσεων επίκλησής του, προβληματίζουν ακόμα ορισμένες παρατάξεις θεωρητικών μα και κρατών.²⁰⁹ Πραγματικά, ως εργαλείο του Δικαίου των Συνθηκών, η ρήτρα έχει αντιμετωπιστεί με δυσπιστία και με φόβο , εξαιτίας της αστάθειας που μπορεί να προκαλέσει στις Συνθήκες σε περίπτωση εκμετάλλευσης του κανόνα, οπότε και θα τερματίζονταν με την παραμικρή αφορμή οι δεσμεύσεις των Μερών, ανάλογα με τα συμφέροντά τους.²¹⁰ Από την άλλη πλευρά βέβαια, διαπιστώνουμε πως χωρίς την ύπαρξη της δυνατότητας τερματισμού μιας Συνθήκης λόγω θεμελιώδους αλλαγής των περιστάσεων, δημιουργείται ένα εξίσου επικίνδυνο νομικό κενό στους κανόνες που κυβερνάνε τις Συνθήκες. Σε περίπτωση μιας τέτοιας μεταβολής , και εφόσον το αντισυμβαλλόμενο Μέρος δε θα

---

http://legal.un.org/diplomaticconferences/lawoftreaties-1969/docs/english/1stsess/a_conf_39_delegations.pdf#page=2, σελ.353, παρ 64

²⁰³ Άρθρο 60 Σύμβασης Βιέννης 1969, Olivier Corten-Pierre Klein, The Vienna Convention on the Law of Treaties, a Commentary, Oxford University Press, Volume I, Oxford-New York, 2011, σελ. . 1353

²⁰⁴ Draft Articles on the Law of Treaties with commentaries, Yearbook of ILC, Vol. II, 1966, σελ. 254 παρ. 5

²⁰⁵ Ibid

²⁰⁶ Ε. Ρούκουνας, Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη ΑΕΒΕ, Αθήνα, 2010, σελ.110

²⁰⁷ Ibid σελ. 137

²⁰⁸ The Vienna Convention on the Law of Treaties, a Commentary, edited by Olivier Corten-Pierre Klein, Oxford University Press, Volume II, Oxford-New York, 2011, σελ.1412

²⁰⁹ Sir Ian Mc Taggart Sinclair, Vienna Convention on the Law of Treaties, Manchester University Press, 1984, σελ.193, Malgosia Fitzmaurice/Olufemi Elias, Contemporary issues in the Law of Treaties, Eleven International Publishing, 2005, σελ., 174

²¹⁰ The Vienna Convention on the Law of Treaties, a Commentary, edited by Olivier Corten-Pierre Klein, Oxford University Press, Volume II, Oxford-New York, 2011, σελ 1412, Sir Ian Mc Taggart Sinclair, Vienna Convention on the Law of Treaties, Manchester University Press, 1984, σελ.193, Anthony Aust, Modern Treaty Law and Practice, Cambridge University Press, New York, 2000, σελ.240

συμφωνούσε να πραγματοποιηθεί κάποια τροποποίηση/αναθεώρηση, το κράτος που θα επηρεαζόταν από τη θεμελιώδη αλλαγή, δε θα είχε άλλη επιλογή παρά να παραβιάσει τη Συνθήκη.²¹¹

Ίσως πραγματικά η θεμελιώδης αλλαγή των περιστάσεων παρουσιάζει κινδύνους για τη σταθερότητα των Συνθηκών και θα ήταν προτιμότερο σύμφωνα με πολλούς νομικούς να περιοριστεί όσο γίνεται περισσότερο η δυνατότητα επίκλησής της. Ωστόσο στη διεθνή σκηνή όπου όλα αλλάζουν, οι αλλαγές μπορούν πραγματικά και ορθά να καταστήσουν μη εφαρμόσιμη μια Συνθήκη.²¹²

Οι κίνδυνοι που εγκυμονεί ο κανόνας δεν αγνοήθηκαν από την Επιτροπή. Συγκεκριμένα, εκτός από τις πολύ αυστηρές προϋποθέσεις επίκλησής του που αποτρέπουν την εκμετάλλευσή του, ο κανόνας είναι διατυπωμένος και αρνητικά, γεγονός που δίνει έμφαση στον εξαιρετικό και αποτρεπτικό του χαρακτήρα σε σύγκριση με τα υπόλοιπα Άρθρα τερματισμού («Δεν μπορεί να γίνει επίκληση (...) εκτός αν»)²¹³ Συνεπώς, η Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου κατέληξε ότι η αρχή, εάν η εφαρμογή της προσδιοριστεί και ελεγχθεί, είναι απαραίτητο να κατέχει μια θέση στο Δίκαιο των Συνθηκών.²¹⁴

Τέλος, ιδιαίτερα σημαντικό είναι το στοιχείο της διατύπωσης γενικά και των τριών εξεταζόμενων Άρθρων: όλα τα Άρθρα εφαρμόζονται έπειτα από «επίκλησή» τους. Ο όρος της «επίκλησης» δε σημαίνει το τέλος της Συνθήκης, αλλά την αναζήτηση ειρηνικής επίλυσης σύμφωνα και με τα Άρθρα 65-68 της Σύμβασης της Βιέννης και το Άρθρο 33 του Χάρτη του ΟΗΕ.²¹⁵ Η διατύπωση των Άρθρων αυτών, φανερώνει ότι η Συνθήκη δεν έρχεται σε τερματισμό άμεσα, με τον ισχυρισμό ότι πληρούνται όλες οι προϋποθέσεις για κάθε ένα από αυτά. Οι κανόνες που κωδικοποιούνται δίνουν στα κράτη το δικαίωμα να τους «επικαλεστούν» . Αυτό συμβαίνει επειδή, από τη στιγμή που το κράτος θα επικαλεστεί τον κανόνα, το άλλο ή τα υπόλοιπα συμβαλλόμενα Μέρη πιθανόν να έχουν κάποιες ενστάσεις σχετικά με αυτή την επίκληση, οι οποίες θα τους φέρουν σε διενέξεις. Συνεπώς, αντί να έλθει αυτόματη λύση του συμβατικού καθεστώτος και κλονιστεί, τα κράτη έχουν μία ευκαιρία να εξετάσουν ειρηνικά το ζήτημα και ίσως και να το διευθετήσουν μέσω ειρηνικής επίλυσης των διαφορών, πριν πληγεί βιαστικά και χωρίς περαιτέρω εξέταση ο συμβατικός δεσμός.²¹⁶

Είναι αναμφισβήτητο ότι μία Διεθνής Συνθήκη είναι δυνατό να παραμένει σε ισχύ για ένα χρονικό διάστημα, μα οι ρυθμίσεις της κάποια στιγμή να αποτελέσουν βάρος για κάποιο συμβαλλόμενο Μέρος

---

²¹¹ The Vienna Convention on the Law of Treaties, a Commentary, edited by Olivier Corten-Pierre Klein, Oxford University Press, Volume II, Oxford-New York, 2011, σελ.1412

²¹² Ibid, παρα (1)

²¹³ Ibid παρ (9), Ε. Ρούκουνας, Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο., 2010, σελ. 139, Sinclair, Vienna Convention on the Law of Treaties σελ. 194

²¹⁴ ibid

²¹⁵ A. Aust, Modern Treaty Law and Practice, Cambridge University Press, New York, 2000, σελ. 237, Άρθρα 65-68 Σύμβασης Βιέννης 1969 , Άρθρο 33 Χάρτη ΟΗΕ

²¹⁶ Draft Articles on the Law of Treaties with commentaries, Yearbook of ILC, Vol. II, 1966, σελ. 254 παρ. 6, σελ. 255 παρ.6 , σελ. 256 παρ. 5,

εξαιτίας μιας παραβίασης , μιας εξαφάνισης αντικειμένου, μίας θεμελιώδους αλλαγής σε ορισμένους παράγοντες.²¹⁷ Σε αυτή την περίπτωση, εάν το αντισυμβαλλόμενο Μέρος αρνηθεί να προχωρήσει σε ορισμένες διαφοροποιήσεις που θα εξυπηρετούσαν το «αδικημένο»/ θιγόμενο» Μέρος, το γεγονός ότι το Διεθνές Δίκαιο δε θα αναγνώριζε νομικά μέσα για την τροποποίηση ή τον τερματισμό της Συνθήκης, θα προκαλούσε προβλήματα στις σχέσεις μεταξύ των Μερών , ενώ το Μέρος που είχε πληγεί πιθανόν να οδηγούνταν να δράσει εκτός νόμου.²¹⁸

Σκοπός ωστόσο σε αυτές τις περιπτώσεις δεν είναι να ζημιωθεί η Διεθνής Κοινωνία με την ύπαρξη νομικών κενών, μόνο και μόνο επειδή οι λόγοι αυτοί προσφέρονται και ως «πάτημα» διαφυγής υποχρεώσεων. Συνεπώς, παρατηρούμε ότι οι προϋποθέσεις των Άρθρων και ο τρόπος διατύπωσής τους αποτελούν «δικλείδες ασφαλείας» ως προς αυτό το ζήτημα.

3. Η αναζήτηση του δίκαιου και του αδίκου κατά την επίκληση «ρητρών διαφυγής»

Τα ζητήματα που ανακύπτουν κατά την επίκληση «ρητρών διαφυγής» από τα κράτη, αφορούν κυρίως τη νομιμότητα της μονομερούς καταγγελίας τους ή και το κατά πόσο προκαλείται η διεθνής ευθύνη τους.

Όσον αφορά στις σχετικές προβλέψεις λύσης Συνθηκών-«ρητρών διαφυγής», θα εξετάσουμε κατά πόσο θεωρείται ότι είναι δυνατόν να τις επικαλεστούν τα κράτη από τη στιγμή που η καταγγελία θα θεωρείται μάλλον μονομερής. Ταυτόχρονα ωστόσο, ορισμένες από αυτές τις προβλέψεις εγείρουν και τη διεθνή ευθύνη κρατών.

Από την άλλη πλευρά, το θέμα της μονομερούς καταγγελίας δεν αφορά τόσο στους κανόνες του Δικαίου των Συνθηκών που σχετίζονται με την επίκληση κανόνων εσωτερικού δικαίου: σε αυτές τις περιπτώσεις όπως συμπεράναμε, η επίκληση είναι έτσι κι αλλιώς παράνομη ή, ακόμα κι αν πληροί ορισμένα κριτήρια, μιλάμε για ακυρότητα εντέλει Συνθήκης και όχι για λύση της. Παρ' ολ' αυτά, παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον το κατά πόσο προκαλεί η επίκλησή τους την ευθύνη λόγω παραβίασης υποχρέωσης.

3.1. Το ζήτημα της μονομερούς καταγγελίας Συνθήκης

Η λύση μίας Διεθνούς Συνθήκης - δηλαδή η εξάλειψή της Διεθνούς Συμφωνίας και των αποτελεσμάτων της, ως επακόλουθο εφαρμογής της διότι είτε ολοκλήρωσε τη λειτουργία της είτε έπαψε να εξυπηρετεί τα Μέρη ή ακόμα επειδή προκλήθηκαν προβλήματα στη μετέπειτα λειτουργία της (ωστόσο όχι ως αποτέλεσμα ελαττωματικής φύσης)²¹⁹- η οποία δεν έχει πρόβλεψη τερματισμού ούτε και τη συναίνεση των Μερών για τη λύση της²²⁰, πραγματοποιείται με μονομερή δικαιοπραξία: την καταγγελία της από ένα κράτος.²²¹ Η

---

²¹⁷ Ibid σελ. 258 παρ.6

²¹⁸ ibid

²¹⁹ Θεωρία πηγών σελ. 264

²²⁰ Άρθρο 54 Σύμβασης Βιέννης

²²¹ Άρθρο 56 Σύμβασης Βιέννης, Ρούκουνας σελ. 131-132

καταγγελία θα είναι νόμιμη εάν πληροί τις προϋποθέσεις του σχετικού Άρθρου 56 της Σύμβασης της Βιέννης του 1969 ή και παράνομη εάν αυτό δε συμβαίνει.

Εκ πρώτης όψεως, οι συγκεκριμένοι τρόποι τερματισμού μιας Συνθήκης που εξετάσαμε παραπάνω, φαίνεται να έρχονται σε σύγκρουση με τον κανόνα του Διεθνούς Δικαίου *pacta sunt servanda* – τα συμφωνημένα πρέπει να τηρούνται. Η αρχή της συναίνεσης των μερών κυριαρχεί και στον τερματισμό των Συνθηκών και κυβερνά και τις προβλέψεις για τον τερματισμό τους²²². Ωστόσο, με τη μονομερή καταγγελία και άρα «έξοδο» ενός Μέρους από μια Συνθήκη, θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς πως το Μέρος δεν εκπληρώνει τη συμφωνία που σύναψε με βάση το Διεθνές Δίκαιο, πως αθετεί τις υποχρεώσεις του, πράττει χωρίς τη συναίνεση του άλλου²²³ Μέρους και επομένως ο τερματισμός καθίσταται παράνομος.²²⁴

Η μονομερής δικαιοπραξία που επιφέρει τον τερματισμό μιας Συνθήκης, μπορεί να είναι νόμιμη εφόσον η καταγγελία της Συνθήκης προβλέπεται από αυτή (νόμιμη μονομερής καταγγελία) ή παράνομη εάν η Συνθήκη δεν προβλέπει τρόπους καταγγελίας και ταυτόχρονα το δικαίωμα καταγγελίας δεν προκύπτει από τη φύση της Συνθήκης (παράνομη μονομερής καταγγελία), σύμφωνα και με την πρόβλεψη του Άρθρου 56 της Σύμβασης της Βιέννης 1969.²²⁵

Το Άρθρο 56 της Σύμβασης της Βιέννης ωστόσο, προβλέπει πως, στην περίπτωση απουσίας πρόβλεψης τερματισμού, μια Συνθήκη είναι δυνατόν να τερματιστεί μονομερώς εάν τα Μέρη είχαν την πρόθεση να παραδεχτούν την πιθανότητα τερματισμού είτε αν το δικαίωμα τερματισμού προκύπτει από τη Συνθήκη.²²⁶

Ο χαρακτηρισμός του μονομερούς τερματισμού ως παράνομου εξαιτίας «ειδικών λόγων»²²⁷, όπως συγκεκριμένα η μεταβολή των περιστάσεων, η εξαφάνιση αντικειμένου και η παραβίαση, δε θα μπορούσαμε να πούμε πως ευσταθεί. Η καταγγελία και η αποχώρηση από μία Συνθήκη είναι εκ φύσεως μονομερείς πράξεις που δεν προϋποθέτουν τη συναίνεση άλλων Μερών ή κρατών. Πραγματοποιούνται από ένα Μέρος το οποίο είτε έχει υποστεί κάποια παραβίαση από τη Συνθήκη είτε επιβαρύνεται σε μεγάλο βαθμό από τις προβλέψεις ώστε να αναγκαστεί να προχωρήσει στον τερματισμό της.²²⁸

Παρουσιάζεται ξεκάθαρα με τις προβλέψεις της Συνθήκης της Βιέννης 1969, ότι ο τερματισμός μιας Συνθήκης μπορεί να επέλθει είτε με τη συναίνεση των Μερών, είτε με καταγγελία ή αποχώρηση από αυτή

²²² Laurence R. Helfer, *Terminating Treaties*, The Oxford Guide to Treaties, Oxford University Press, 2012, σελ.636

²²³ (ή των άλλων Μερών, σε περίπτωση πολυμερών Συνθηκών)

²²⁴ Ε. Ρούκουνας, *Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο*, 2010, σελ.132,133

²²⁵ *Ibid*

²²⁶ Laurence R. Helfer, *Terminating Treaties*, The Oxford Guide to Treaties, Oxford University Press, 2012, σελ.637, Σύμβαση της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών 1969, Άρθρο 56

²²⁷ Ε. Ρούκουνας, *Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο*, 2010, σελ. 133

²²⁸ Laurence R. Helfer, *Exiting Treaties*, *Virginia Law Review*, Vol. 91, 2005, σελ. 1582

εάν υφίσταται: παραβίαση της Συνθήκης από κάποιο Μέρος, επιγενόμενη αδυναμία εκτελέσεως της Συνθήκης, θεμελιώδης μεταβολή των περιστάσεων.²²⁹

Στην πρακτική, τις περιπτώσεις όπου έχει υποστηριχθεί ότι ένας από τους συγκεκριμένους κανόνες δεν ευσταθεί λόγω υποτιθέμενης «μονομερούς δήλωσης τερματισμού», η θέση αυτή φαίνεται ότι εξεφράσθη όχι επειδή δεν αναγνωριζόταν η νομιμότητά του, μα επειδή κράτη θέλησαν να διαμαρτυρηθούν για την επίκλησή του στη συγκεκριμένη περίπτωση.²³⁰ Επιπροσθέτως, στις υποθέσεις του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης και στην πρακτική των κρατών μετά το 1969, δεν έχει υπάρξει τερματισμός Συνθήκης σύμφωνα με τους προαναφερθέντες κανόνες, όμως ο λόγος δεν ήταν ότι θεωρείτο παράνομη η μονομερής αποχώρηση εφόσον οι προϋποθέσεις συνέτρεχαν.²³¹ Στις Υποθέσεις του Διεθνούς Δικαστηρίου η επίκληση των Άρθρων δεν απορρίφθηκαν για αυτό το λόγο.²³² Επιπλέον, εάν τα Άρθρα έρχονταν σε σύγκρουση με τον κανόνα *pacta sunt servanda* δε θα κωδικοποιούνταν με αυτές τις προϋποθέσεις.

Τέλος, σε κάθε περίπτωση, ο τερματισμός χωρίς συναίνεση είναι πάντα η έσχατη λύση, εφόσον το αντισυμβαλλόμενο Μέρος δεν έχει ανταποκριθεί ώστε να επιλυθεί η διαφορά με άλλα μέσα.²³³

Άλλωστε, αν δεν ακολουθούνταν αυτή η λογική, τα κράτη δε θα είχαν ποτέ τη δυνατότητα να καταγγείλουν μία Συνθήκη ή να αποχωρήσουν από αυτή αν η Συμφωνία δεν προέβλεπε τον τρόπο λήξης της; Ή ακόμα κι αν υφίσταντο τέτοια πρόβλεψη, τα κράτη θα παρέμεναν δέσμια υποχρεώσεων που δεν ανταποκρίνονταν πλέον στη νέα πραγματικότητα;²³⁴ Ασφαλώς, ούτε να διαφεύγουν από τις υποχρεώσεις τους κατά τη διακριτική τους ευχέρεια είναι μεμπτό, καθώς με αυτόν τον τρόπο κλονίζονται οι διεθνείς δεσμεύσεις τους.²³⁵

3.2. Παραβίαση συμβατικών υποχρεώσεων και Διεθνής Ευθύνη κρατών

Όλα τα κράτη είναι ίσα μεταξύ τους και κυρίαρχα, σύμφωνα με την αρχή της ισότητας.²³⁶ Η ισότητα των κρατών στη Διεθνή Κοινωνία, δε σημαίνει μόνο ότι έχουν τη δυνατότητα να απολαμβάνουν δικαιώματα,

---

²²⁹ Επιμ. Κωνσταντίνος Αντωνόπουλος και Κωνσταντίνος Μαγκλιβέρας, Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2011, σελ. 289,290,291

²³⁰ Draft Articles on the Law of Treaties with commentaries, Yearbook of ILC, Vol. II, 1966, σελ. 254 παρ. 2

²³¹ Υπόθεση Fisheries Jurisdiction (United Kingdom v. Iceland), ICJ, 1973, Υπόθεση Gabcikovo-Nagymaros (Hungary v. Slovakia), ICJ, 1997

²³² Ibid

²³³ Ibid

²³⁴ Paul Reuter, Introduction au droit des traites, Librairie Armand Colin, σελ 155

²³⁵ Ibid

²³⁶ Χάρτης ΟΗΕ Άρθρο 2(1)

αλλά είναι επίσης αναγκασμένα να εκπληρώνουν τις υποχρεώσεις τους.²³⁷ Συνεπώς, από τη στιγμή που είναι ίσα και κυρίαρχα στη Διεθνή Κοινότητα, προκύπτει και η ύπαρξη μιας ευθύνης για τη συμπεριφορά τους, όπως και το δικαίωμα να επικαλεστούν ευθύνη που φέρουν άλλα κράτη.²³⁸

Στην πραγματικότητα δεν υπάρχουν διεθνείς υποχρεώσεις υποκειμένων Διεθνούς Δικαίου που να μην αντιστοιχούν σε δικαιώματα άλλων υποκειμένων ή και ολόκληρης της Διεθνούς Κοινότητας.²³⁹ Όταν ένα κράτος με τη συμπεριφορά του θίγει δικαιώματα και συμφέροντα άλλων κρατών, εγείρεται και η ευθύνη του στη διεθνή έννομη τάξη.²⁴⁰ Για να χαρακτηριστεί η πράξη του κράτους ως άδικη, θα πρέπει η συγκεκριμένη συμπεριφορά να μπορεί να αποδοθεί στο κράτος και, για να υπάρχει ευθύνη, να αποτελεί παραβίαση διεθνούς νόμιμης υποχρέωσης για αυτό.²⁴¹

Με λίγα λόγια, όταν ένα κράτος διαπράττει διεθνώς άδικη πράξη σε βάρος άλλου κράτους, εγείρεται διεθνής ευθύνη αμέσως μεταξύ των δύο Μερών²⁴² Διεθνή ευθύνη του κράτους εμπεριέχει επίσης και η άρνηση εκπλήρωσης υποχρέωσης, όχι μόνο η παραβίασή της²⁴³, ενώ, από μία άλλη οπτική, η παραβίαση περιγράφεται και ως η πράξη που είναι αντίθετη με τα δικαιώματα άλλων κρατών.²⁴⁴

---

²³⁷ Κωνσταντίνος Αντωνόπουλος και Κωνσταντίνος Μαγκλιβέρας, Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2011, σελ. 326

²³⁸ Ibid σελ. 326

²³⁹ James Crawford, The International Law-Commission's Articles on State Responsibility-Introduction, Text and Commentaries, Cambridge University Press, Cambridge, 2002, σελ. 85

²⁴⁰ Κωνσταντίνος Αντωνόπουλος και Κωνσταντίνος Μαγκλιβέρας, Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2011, σελ. 326

²⁴¹ Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, 2001, Άρθρο 2 James Crawford, The International Law-Commission's Articles on State Responsibility-Introduction, Text and Commentaries, Cambridge University Press, Cambridge, 2002, σελ 81

²⁴², Phosphates in Morocco case, Preliminary objections, 1938 Series A/B, No 74, p. 10, p.28, James Crawford, The International Law-Commission's Articles on State Responsibility-Introduction, Text and Commentaries, Cambridge University Press, Cambridge, 2002, σελ. 78

²⁴³ James Crawford, The International Law-Commission's Articles on State Responsibility-Introduction, Text and Commentaries, Cambridge University Press, Cambridge, 2002, σελ. 78

²⁴⁴, Phosphates in Morocco case, Preliminary objections, 1938 Series A/B, No 74, p. 10, p.28, James Crawford, The International Law-Commission's Articles on State Responsibility-Introduction, Text and Commentaries, Cambridge University Press, Cambridge, 2002, σελ. 81,83

Με άλλα λόγια, ανεξάρτητα από τη φύση ή προέλευση συμπεριφοράς ενός κράτους, εάν αυτή η συμπεριφορά δεν είναι σύμφωνη με τη διεθνή του υποχρέωση, έχει διαπράξει παραβίαση που εγείρει τη διεθνή του ευθύνη.²⁴⁵

Στην ουσία, πρακτικά η ύπαρξη ευθύνης έπεται από άδικη πράξη, εξαρτάται από τις προβλέψεις της υποχρέωσης που θεωρητικά το κράτος έχει παραβιάσει και από το πλαίσιο προϋποθέσεων που αποκρυσταλλώνεται στα σχετικά Άρθρα της Επιτροπής Διεθνούς Δικαίου.²⁴⁶

Τα άρθρα με τους σχολιασμούς τους υιοθετήθηκαν από την Επιτροπή στις 9 Αυγούστου 2001- αποτέλεσμα εργασίας σχεδόν 40 χρόνων από τους Special Rapporteurs F.V. Garcia Amador, Roberto Ago, Willem Riphagen, Gaetano Arangio-Ruiz, James Crawford²⁴⁷

Η χρήση του όρου «παραβίαση διεθνούς υποχρέωσης» πραγματοποιείται όταν γίνεται αναφορά σε συμβατικές ή και μη συμβατικές υποχρεώσεις.²⁴⁸ Το Διεθνές Δικαστήριο Διαρκούς Δικαιοσύνης, αναγνώρισε ότι η παραβίαση δικαιώματος που απορρέει από μία Συνθήκη για ένα Μέρος, εγείρει τη διεθνή του ευθύνη του κράτους στο οποίο αποδίδεται η παραβίαση αυτή²⁴⁹. Η παραβίαση Διεθνών Συνθηκών συνεπώς, είναι από τους πιο ουσιώδεις και συνήθεις λόγους για τους οποίους τα κράτη αποκτούν ευθύνη.

Ένας πρωτογενής κανόνας θα θέσει το πλαίσιο υποχρεώσεων που το κράτος έχει δεσμευτεί να εκτελέσει.. Έπειτα μένει να εξεταστεί αν τα πραγματικά περιστατικά αποτέλεσαν όντως παραβίαση. Για να συμβεί αυτό θα πρέπει να αποδειχθεί ότι η συμπεριφορά δεν υπήρξε «συμβατή με την εν λόγω παραβιασθείσα υποχρέωση».²⁵⁰

---

²⁴⁵ Κωνσταντίνος Αντωνόπουλος και Κωνσταντίνος Μαγκλιβέρας, Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2011, σελ. 334

²⁴⁶ James Crawford, The International Law-Commission's Articles on State Responsibility-Introduction, Text and Commentaries, Cambridge University Press, Cambridge, 2002, σελ. 77

²⁴⁷ James Crawford, The International Law-Commission's Articles on State Responsibility-Introduction, Text and Commentaries, Cambridge University Press, Cambridge, 2002, σελ ix

²⁴⁸ James Crawford, The International Law-Commission's Articles on State Responsibility-Introduction, Text and Commentaries, Cambridge University Press, Cambridge, 2002, σελ. 83

²⁴⁹ PCIJ, Phosphates in Morocco case, Preliminary objections, 1938 Series A/B, No 74, p. 10, p.28

²⁵⁰ Κωνσταντίνος Αντωνόπουλος και Κωνσταντίνος Μαγκλιβέρας, Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2011, σελ.. 334, ICJ, United States Diplomatic and Consular Staff in Teheran, ICJ Reports Merits, 1980, παρ. 29, ICJ, Case concerning military and paramilitary activities in and against Nicaragua, Merits. Judgement of 27 June 1986, παρ. 14 και 98, ICJ Electronica Sicula SPA (ELSI), reports 1989, παρ. 15

Η αρχή της διεθνούς ευθύνης έχει εξεταστεί και εφαρμοστεί πολλές φορές σε διεθνή δικαιοδοτικά και διαιτητικά όργανα.²⁵¹ Στην Υπόθεση Rainbow Warrior, το Δικαστήριο υπογράμμισε πως «κάθε παραβίαση από κράτος, οποιασδήποτε υποχρέωσης, από οποιαδήποτε πηγή, προκαλεί την ευθύνη κράτους»,²⁵² καθώς και ότι «αποτελεί αρχή του Διεθνούς Δικαίου το ότι η παραβίαση οποιασδήποτε υποχρέωσης επισύρει την υποχρέωση επανόρθωσης κατά τον προσήκοντα τρόπο».²⁵³

3.3. Ποιες «ρήτρες διαφυγής» εγείρουν τη Διεθνή Ευθύνη

Από τα πραγματικά περιστατικά και τα γεγονότα εξαρτάται σε ποιο βαθμό και με ποιους τρόπους επωφελούνται από την παραβίαση των δικαιωμάτων των άλλων, κράτη που θα προβούν σε «άδικες» ενέργειες.²⁵⁴

Στην ουσία, το στοιχείο που διακρίνει μία ενέργεια που θα προκαλέσει τη διεθνή ευθύνη κράτους, οπότε και τις σχετικές προβλέψεις των κανόνων του κλάδου, είναι το ότι έχουμε να αντιμετωπίσουμε παραβίαση διεθνούς υποχρέωσης και όχι γενικά παραβίαση κανόνα-«νόρμας» Διεθνούς Δικαίου.²⁵⁵

Αρχικά, αναφορικά με την πρώτη «κατηγορία ρητρών διαφυγής», είναι ξεκάθαρο ότι ένα κράτος δε δύναται, επικαλούμενο το γεγονός ότι η συμπεριφορά του είναι σύμφωνη με το Εσωτερικό Δίκαιο, να διαφύγει του χαρακτηρισμού της πράξης του ως άδικης κατά το Διεθνές Δίκαιο.²⁵⁶

Όπως προαναφέρθηκε, το Άρθρο 3 των Draft Articles for the Responsibility of States της Επιτροπής Διεθνούς Δικαίου είναι ξεκάθαρο: «Ο χαρακτηρισμός της ενέργειας Κράτους ως διεθνώς άδικης διέπεται από το Διεθνές Δίκαιο. Ο χαρακτηρισμός αυτός δεν επηρεάζεται από το χαρακτηρισμό της ίδιας πράξης ως νόμιμης σύμφωνα με το εσωτερικό δίκαιο.»

Πραγματικά, μια πράξη χαρακτηρισμένη ως άδικη δεν μπορεί να δικαιολογηθεί από την αναφορά της νομιμότητάς της από το εσωτερικό δίκαιο.²⁵⁷ Εάν το κράτος αποφασίσει να μην ακολουθήσει κανόνα

---

²⁵¹ James Crawford, The International Law-Commission's Articles on State Responsibility-Introduction, Text and Commentaries, Cambridge University Press, Cambridge, 2002, σελ. 77, 78, PCIJ, Treatment of Polish nationals and other persons of Polish origin or Speech in the Danzing territory, 1932, Series A/B, No 44 and pp25

²⁵² James Crawford, The International Law-Commission's Articles on State Responsibility-Introduction, Text and Commentaries, Cambridge University Press, Cambridge, 2002, σελ. 78, Rainbow Warrior (New Zealand v. France), RIAA, vol.XX (1990) σελ. 217

²⁵³ The Case concerning The factory at Chorzow, PCIJ, 1928, Κωνσταντίνος Αντωνόπουλος και Κωνσταντίνος Μαγκλιβέρας, Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2011, σελ. 326

²⁵⁴ James Crawford, The International Law-Commission's Articles on State Responsibility-Introduction, Text and Commentaries, Cambridge University Press, Cambridge, 2002, σελ. 85

²⁵⁵ Ibid σελ. 85

²⁵⁶ Ibid σελ. 86

Διεθνούς Δικαίου από τον οποίο απορρέει μία υποχρέωση για να ακολουθήσει μία διάταξη της εσωτερικής έννομης τάξης, τότε υπέχει ευθύνη για παραβίαση των διεθνών υποχρεώσεων.²⁵⁸

Αντιστρόφως, ακόμα και αν δεν παραβιάζεται κανόνας εσωτερικού δικαίου, μια πράξη διεθνώς άδικη χαρακτηρίζεται ως τέτοια από τη στιγμή που παραβιάζει Διεθνές Δίκαιο.²⁵⁹ Με άλλα λόγια, αν αυτή η πράξη του κράτους παραβιάζει διεθνή υποχρέωση, τότε είναι διεθνώς άδικη, ακόμα κι αν δεν έρχεται σε αντίθεση με το εθνικό του δίκαιο ‘ ακόμα μάλιστα κι αν σύμφωνα με το εσωτερικό του δίκαιο ήταν υποχρεωμένο να πράξει με τέτοιο τρόπο.²⁶⁰

Συγκεκριμένα, το Άρθρο 27 υπογραμμίζει έναν ακόμα θεμελιώδη κανόνα του πεδίου της Διεθνούς Ευθύνης των Κρατών, σύμφωνα με τον οποίο ένα κράτος δεν μπορεί να διαφύγει της διεθνούς ευθύνης του με αναφορά στην κατάσταση της εσωτερικής έννομης τάξης του.²⁶¹ Η διεθνής ευθύνη των κρατών εφαρμόζεται παράλληλα με την αρχή μη επίκλησης κανόνων εσωτερικού δικαίου,²⁶²

Επιπλέον, ο κανόνας συμμόρφωσης με τις διεθνείς υποχρεώσεις δεν επιδέχεται εξαιρέσεις για περιπτώσεις όπου το Διεθνές Δίκαιο προϋποθέτει το κράτος να συμμορφώνεται με το εσωτερικό του δίκαιο. Άλλωστε η συμμόρφωση με το Εσωτερικό Δίκαιο είναι σχετική με το ζήτημα της διεθνούς ευθύνης.²⁶³

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι η παραβίαση στο Άρθρο 46 δεν εγείρει τη διεθνή ευθύνη, εφόσον το ζήτημα δεν αφορά παραβίαση, μα ακυρότητα Συνθηκών. Θα υποστηρίξαμε πως περισσότερο σχετίζεται με την καλή πίστη-ή μη- των κρατών.²⁶⁴

---

²⁵⁷ Ibid σελ. 89

²⁵⁸ Κωνσταντίνος Αντωνόπουλος και Κωνσταντίνος Μαγκλιβέρας, Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2011, σελ. 274

²⁵⁹ James Crawford, The International Law-Commission’s Articles on State Responsibility-Introduction, Text and Commentaries, Cambridge University Press, Cambridge, 2002 , σελ. 86

²⁶⁰ James Crawford, The International Law-Commission’s Articles on State Responsibility-Introduction, Text and Commentaries, Cambridge University Press, Cambridge, 2002 , σελ. 86

²⁶¹ Επιμ. Oliver Dorrl Kirsten Schmalenbach, Vienna Convention on the Law of Treaties -A Commentary, Springer Springer-Verlag Berlin Heidelberg 2012, σελ. 454

²⁶² Olivier Corten-Pierre Klein, The Vienna Convention on the Law of Treaties, a Commentary, Oxford University Press, Volume I, Oxford-New York, 2011, σελ. 690

²⁶³ James Crawford, The International Law-Commission’s Articles on State Responsibility-Introduction, Text and Commentaries, Cambridge University Press, Cambridge, 2002 , σελ. 89

²⁶⁴ Olivier Corten-Pierre Klein, The Vienna Convention on the Law of Treaties, a Commentary, Oxford University Press, Volume I, Oxford-New York, 2011, σελ 791

Από όλα τα παραπάνω προκύπτει πως , το Εσωτερικό Δίκαιο με λίγα λόγια δεν είναι δυνατόν να αποτελέσει «ρήτρα διαφυγής» για τη μη εκτέλεση Συνθήκης και κατά συνέπεια για την ευθύνη που προκύπτει από αυτή την παραβίαση.²⁶⁵

Στην περίπτωση των κανόνων λήξεως, τα κράτη έχουν ευθύνη σε περιπτώσεις όπου θα προχωρήσουν σε λύση της Συμφωνίας μονομερώς και χωρίς να πληρούνται τα κριτήρια επίκλησης των Άρθρων 60-62 και οι προϋποθέσεις μονομερούς καταγγελίας του Άρθρου 56.

Συγκεκριμένα, οι κανόνες λήξεως της Σύμβασης της Βιέννης έχουν όπως προαναφέρθηκε ορισμένους περιορισμούς, ώστε να αποφεύγεται η κατάχρησή τους. Εάν αυτές οι προϋποθέσεις ισχύουν στη πραγματικότητα και τα κράτη ορθώς έχουν επικαλεστεί τους κανόνες για να λύσουν ή να αναστείλουν τη Συνθήκη, τότε ασφαλώς δεν έχουν παραβιάσει καμία υποχρέωση. Ταυτόχρονα εκπληρώνουν και τα κριτήρια του Άρθρου 56²⁶⁶.

Σε διαφορετική περίπτωση ωστόσο, έχουμε παράνομη καταγγελία και η μη συνέχιση της εκτέλεσης των συμβατικών υποχρεώσεων επιφέρει τη διεθνή ευθύνη του κράτους που δε σέβεται τις υποχρεώσεις αυτές.

Επιπροσθέτως, αναφορά αξίζει να γίνει και στο περιεχόμενο των Άρθρων σε σχέση με την αρχή της διεθνούς ευθύνης.

Όσον αφορά στο Άρθρο 60, ο κανόνας πραγματεύεται την καθαυτό παραβίαση υποχρέωσης που αποδίδεται σε κράτος. Εάν η παραβίαση υπάρξει «ουσιώδης»-έχει εντοπιστεί δηλαδή σύμφωνα με τα κριτήρια του κανόνα- το κράτος υπέχει διεθνή ευθύνη. Από την άλλη πλευρά, τα Άρθρα 61 και 62 από άποψη περιεχομένου δεν έχουν συνάφεια με την έννοια της ευθύνης κράτους, καθώς αναφέρονται σε περιστατικά που μετέβαλλαν γεγονότα ή αντικείμενα και όχι για πράξεις οι οποίες αποδίδονται σε κράτη ή που παραβίασαν υποχρέωση.

Σε οποιαδήποτε περίπτωση, κράτος δε δύναται να επικαλεστεί παραβίαση, μεταβολή περιστάσεων ή εξαφάνιση αντικειμένου που προκλήθηκε από δική του προηγούμενη παραβίαση.²⁶⁷

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Όπως διαπιστώσαμε, η πλέον συνηθισμένη δικαιολογία από τα κράτη όταν πρόκειται για τη διαφυγή τους από διεθνείς υποχρεώσεις είναι η προβολή των κανόνων εσωτερικού τους δικαίου σαν εμπόδιο προς την εκπλήρωση των υποχρεώσεων αυτών. Ωστόσο, η επίκληση τέτοιας δικαιολογίας για τη μη εκτέλεση της Συνθήκης, απαγορεύεται ρητά από το Διεθνές Δίκαιο..

---

²⁶⁵ Olivier Corten-Pierre Klein, The Vienna Convention on the Law of Treaties, a Commentary, Oxford University Press, Volume I, Oxford-New York, 2011, σελ 690

²⁶⁶ Ibid

²⁶⁷ PCIJ, The Case concerning The factory at Chorzow, PCIJ, 1928

Το Άρθρο 27, όπου και κωδικοποιείται ο κανόνας στη Σύμβαση της Βιέννης, είναι αναγνωρισμένο ήδη από δικαιοδοτικά όργανα σε πολλές υποθέσεις και πριν την κωδικοποίησή του- οι «ρίζες» και η αποδοχή του στο Διεθνές Δίκαιο ξεκινούν από πολύ παλιά. Η αναμφισβήτητη αυτή εγκαθίδρυση του κανόνα τον καθιστά ιδιαίτερα ισχυρό και δεν αφήνει περιθώρια παρερμηνείας του.

Οι Συμβατικές ρυθμίσεις και τα δικαιοδοτικά όργανα υπερτονίζουν την απαγόρευση αυτή επίκλησης κανόνων εσωτερικού δικαίου ως ρήτρας διαφυγής.

Το Διεθνές Δίκαιο ασφαλώς σέβεται την ελευθερία και την κυριαρχία των κρατών- ελευθερίες όπως το να αποφασίζουν για τα όργανα εκπροσώπησης και τις διαδικασίες κατά τη συνομολόγησης Διεθνών Συμφωνιών. Επίσης αναγνωρίζει ότι σε τέτοιες περιστάσεις είναι δυνατόν να προκύψουν ζητήματα που να δημιουργήσουν πρόβλημα στην εγκυρότητα μιας Συνθήκης. Γι' αυτό το σκοπό, έχει προβλεφθεί μία και μοναδική εξαίρεση στον κανόνα της απαγόρευσης επίκλησης εσωτερικού δικαίου, η οποία αναλύεται στο Άρθρο 46 της Σύμβασης της Βιέννης.

Το Άρθρο 46 επιβεβαιώνει τον κανόνα του Άρθρου 27, επιτρέποντας όμως εξαιρέσεις. Τα περισσότερα κράτη κατά το σχεδιασμό των Άρθρων της Σύμβασης της Βιέννης θεώρησαν ότι οι περίπλοκες και αβέβαιες προβλέψεις του εσωτερικού δικαίου των κρατών σχετικά με τη σύναψη Συνθηκών, αποτελούν στην ουσία κίνδυνο για τη σταθερότητα των Συνθηκών. Ωστόσο, θεώρησαν ότι δε θα πλήττονταν η αρχή του Άρθρου 27, εάν επέτρεπαν την ύπαρξη μιας εξαίρεσης. Αν και η αρχική σκέψη υπήρξε η αποδοχή της πιθανότητας να πραγματοποιείται επίκληση έστω συνταγματικών κανόνων, στη συνέχεια εγκαταλείφθηκε ώστε να δοθεί προτεραιότητα στις διεθνείς υποχρεώσεις. Το αποτέλεσμα υπήρξε μία λύση ισορροπίας των δυο.

Από αυτήν την άποψη η προσπάθεια είναι μάλλον πετυχημένη. Οι προβλέψεις του Άρθρου καθιστούν τον κανόνα αυστηρό- σε λογικά πλαίσια ωστόσο.

Το κριτήριο της θεμελιώδους σημασίας φέρνει ασφαλώς μία βαρύτητα στην επίκληση του Άρθρου και δεν το καθιστά έρμαιο των πονηρών βλέψεων των κρατών. Το μόνο μελανό σημείο, το γεγονός ότι δεν έχει εφαρμοστεί και επομένως δεν προσφέρει μία κατευθυντήρια οδό στην πρακτική.

Το γεγονός ότι μία τέτοιου είδους παραβίαση χαρακτηρίζεται ως έκδηλη, από την άποψη ότι είναι προφανής ακόμα και σε τρίτο μη ενδιαφερόμενο κράτος είναι μία πρόβλεψη κοντά στην πραγματικότητα. Είναι πολύ λογικό και δίκαιο, τα κράτη να μην είναι υποχρεωμένα να γνωρίζουν όλες τις προβλέψεις, ώστε να επιτρέπεται σε ένα κράτος σε αντίθετη περίπτωση να εκμεταλλευτεί αυτή την άγνοια και να παρουσιάσει ξαφνικά περιστατικό που να ακυρώνει απρόσμενα τη Συνθήκη.

Σε μία περίπτωση εφαρμογής του κανόνα σε πραγματικά περιστατικά –Απόφαση του Αλβανικού Συνταγματικού Δικαστηρίου ως προς την ακύρωση της ελληνοαλβανικής Συμφωνίας για την οριοθέτηση θαλασσιών ζωνών του 2009- παρατηρήσαμε ότι η έλλειψη αρμοδιότητας αντικειμενικά προφανής δεν

υπήρξε και ίσως με αμφιβολία θα ερμηνευόταν ως θεμελιώδης η διάταξη που είχε παραβιαστεί δυνητικά-σωρευτικά πάντως δεν εκπληρώνονται προϋποθέσεις του Άρθρου 46 για να θεωρηθεί η Συμφωνία άκυρη.

Επίσης ξεκάθαρο και αναγνωρισμένο είναι το γεγονός ότι η απαγόρευση επίκλησης δεν απειλεί την κρατική κυριαρχία: το κράτος γνωρίζει εάν το εσωτερικό νομικό σύστημά του συγκρούεται με υποχρεώσεις που θα αναλάβει. Οι υποχρεώσεις Συνθήκης πάντα έρχονται πρώτες, όπως έχει αναγνωριστεί και στη νομολογία, αλλά αυτό είναι κάτι που τα κράτη έχουν αποδεχτεί από τη στιγμή που δεσμεύτηκαν-αποδέχτηκαν περιορισμούς στην κυριαρχία τους με αποδοχή υποχρεώσεων.

Το Διεθνές Δίκαιο από τη μεριά του αναγνωρίζει τη σημασία του Εσωτερικού Δικαίου-άλλωστε οι δύο τάξεις αλληλεπιδρούν αναπόφευκτα- και ότι η κυριαρχία ενός κράτους σε αυτές τις περιπτώσεις χαίρει ασφαλώς σεβασμού, στο βαθμό όμως που δεν περιορίζεται από τις διεθνείς υποχρεώσεις του κράτους αυτού.

Η επίκληση κανόνων Εσωτερικού Δικαίου ως υπερισχυόντων Διεθνούς όσον αφορά σε (διαφυγή από) υποχρεώσεις, πλήττει τη σταθερότητα Συνθηκών ‘ δεν είναι μόνον τα κράτη που είναι δυνατό να υφίσταντο απειλούνται σε αυτήν την περίπτωση.

Συνολικά ωστόσο, το Άρθρο 27 προστατεύει από αυθαιρεσίες, καθώς η εκπλήρωση υποχρεώσεων δεν πλήττεται από υποτιθέμενες αποκλίσεις κανόνων Εσωτερικού Δικαίου. Σε συνδυασμό με το Άρθρο 46 δεν επιτρέπει την εκμετάλλευση της συγκεκριμένης «ρήτρας διαφυγής» από κράτη. Στη συσχέτιση κυριαρχίας-σταθερότητας Συνθηκών , το Διεθνές Δίκαιο σέβεται το Εσωτερικό, αλλά σημαντικότερη είναι η σταθερότητα – οπότε και θα υπάρξει αυστηρό απέναντι σε τέτοιες ρήτρες διαφυγής, προστατεύοντας αποτελεσματικά τη σταθερότητα των συμβατικών σχέσεων.

Η απόφαση αυτοδέσμευσης και αυτοπεριορισμού της κυριαρχίας αποτυπώνεται και κατά την κωδικοποίηση της Σύμβασης της Βιέννης, όπου οι κανόνες λύσης εμπεριέχουν αυστηρές προβλέψεις για να προστατέψουν τα κράτη και τη σταθερότητα συμβατικών σχέσεων, από αυθαιρεσίες άλλων κρατών

Η υπερβολική προσήλωση όμως στη σταθερότητα των Συνθηκών και στην αρχή *pacta sunt servanda*, ίσως ζημιώσει εντέλει τα κράτη, από την άποψη ότι ίσως βρεθούν να εκπληρώνουν υποχρεώσεις οι οποίες είναι διαφορετικές από αυτές στις οποίες συμφώνησαν και έχουν γίνει πλέον δυσμενείς.

Οι προβλέψεις του κανόνα που ορίζουν ότι η παραβίαση μπορεί να φέρει νόμιμη λύση, είναι περίπλοκες και προβλέπονται αρκετές περιπτώσεις. Δίνεται μία σειρά λύσεων με κριτήρια στην περίπτωση που η παραβίαση ενός Μέρους καθιστά τις υποχρεώσεις που απομένουν για το άλλο μέρος επαχθείς.

Τα δικαιώματα των κρατών προστατεύονται, αλλά και πάλι χωρίς να δίνουν και την πλήρη δίοδο διαφυγής κατά βούληση. Ένα κράτος μόνο του, δεν είναι δυνατό να τερματίσει τη Συνθήκη, παρά μόνο να την αναστείλει για το ίδιο. Το θιγόμενο Μέρος προστατεύεται καθώς οι δυσμενείς υποχρεώσεις δεν το

δεσμεύουν-έστω προσωρινά- και ταυτόχρονα εξασφαλίζεται η σταθερότητα των σχέσεων των συμβαλλομένων και τι συμβατικό καθεστώς. Τέλος, δε δίνεται καμία δίοδος διαφυγής προς εκμετάλλευση-ένα Μέρος δεν μπορεί να απειλήσει τη Συνθήκη με τερματισμό.

Ο κανόνας του Άρθρου 61 συγκεκριμένα ,είναι ο πιο σπάνιος στην πρακτική. Επιπλέον, την έλλειψη συγκεκριμένων προϋποθέσεων δεν τη συμπληρώνει η πρακτική ή νομολογία. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο θεωρητικά είναι πιο «ρευστός» και ανοιχτός σε κατάχρηση. Ωστόσο, το ίδιο του το αντικείμενο είναι τόσο συγκεκριμένο-εξαφάνιση αντικειμένου- ώστε μάλλον δεν είναι τόσο εύκολο να δοθεί μία ερμηνεία που να επιτρέπει στα κράτη να διαφύγουν των υποχρεώσεων τους.

Το Άρθρο 62 από την άλλη πλευρά, αποτελεί μία περίπτωση-εξαίρεση σε σχέση με τους υπόλοιπους κανόνες από τους οποίους διέπεται μια Συνθήκη.

Διαθέτει επίσης μία σειρά κριτηρίων που πρέπει να πληρούνται- γι αυτό και στα Δικαστήρια δεν έγινε δεκτή ποτέ η εφαρμογή του. Οι προβλέψεις του είναι αυστηρές όσο θα έπρεπε για έναν τέτοιο κανόνα που αντιμετωπίζεται με δυσπιστία και φόβο λόγω της υποκειμενικότητάς και για να μην τον καταχραστούν κράτη ως μέσο διαφυγής και διαταραχθεί η σταθερότητα Συνθηκών. Ωστόσο η ερμηνεία των Διεθνών Δικαστηρίων αποδεικνύεται μάλλον συντηρητική.

Το γεγονός παραμένει ότι με την κατάλληλη ερμηνεία μπορεί να αποφευχθεί ο βαθμός κινδύνου για τη σταθερότητα Συνθηκών, καθώς τα κράτη συμφώνησαν η κωδικοποίηση του κανόνα να πραγματοποιηθεί με βάση τις αρχές της ισονομίας και της δικαιοσύνης, διατηρώντας ταυτόχρονα και έναν αυστηρό χαρακτήρα, σα δικλείδα ασφαλείας.

Ένα σημαντικό στοιχείο που φανερώνεται στη διατύπωση γενικά και των τριών εξεταζόμενων Άρθρων, είναι ότι όλα τα Άρθρα εφαρμόζονται έπειτα από «επίκλησή» τους. Η Συνθήκη δηλαδή δεν έρχεται σε τερματισμό άμεσα, τα κράτη θα πρέπει να επικαλεστούν τους κανόνες και αντί να έλθει αυτόματη λύση του συμβατικού καθεστώτος και υπάρξει βαθιά διατάραξη σχέσεων συμβαλλομένων, να έχουν μία ευκαιρία να εξετάσουν ειρηνικά το ζήτημα και ίσως και να το διευθετήσουν μέσω ειρηνικής επίλυσης των διαφορών.

Σκοπός ωστόσο σε αυτές τις περιπτώσεις δεν είναι να ζημιωθεί η Διεθνής Κοινωνία με την ύπαρξη νομικών κενών, μόνο και μόνο επειδή οι λόγοι αυτοί προσφέρονται και ως «πάτημα» διαφυγής υποχρεώσεων. Συνεπώς, παρατηρούμε ότι οι προϋποθέσεις των Άρθρων και ο τρόπος διατύπωσής τους αποτελούν «δικλείδες ασφαλείας» ως προς αυτό το ζήτημα.

Στους συγκεκριμένους κανόνες λήξεως συναντάμε αυστηρές ερμηνείες μεν , αλλά ταυτόχρονα και μια ελαστικότητα πιο μεγάλη από τον κανόνα απαγόρευσης επίκλησης εσωτερικού δικαίου, ώστε τα κράτη να μπορούν να χρησιμοποιήσουν νόμιμους τρόπους διαφυγής. Αυτό το χαρακτηριστικό είναι ορθό, καθώς γίνονται σεβαστά τα δικαιώματα κρατών όπως μεταβάλλονται από Συνθήκες-αν και η πρακτική –

νομολογία δεν προσφέρει ιδιαίτερη αρωγή, διότι είτε δεν έχουν γίνει δεκτά τα Άρθρα, είτε κάποια δεν έχουν εξεταστεί ενδελεχώς.

Ασφαλώς σε ένα πιο γενικό πλαίσιο εκκρεμεί μια υποκειμενικότητα που δείχνει ότι στο «γράμμα του νόμου» έχουν καλυφθεί οι πιθανές περιπτώσεις, ενώ διατηρείται ισορροπία δικαιωμάτων-σταθερότητας. Ωστόσο πρακτικά ελλοχεύουν ακόμα κίνδυνοι από τρόπους που έχουν χρησιμοποιηθεί οι ρήτρες διαφυγής.

Αναφορικά με τα ζητήματα νομιμότητας που προκύπτουν κατά την επίκληση των ρητρών διαφυγής, έχουμε να παρατηρήσουμε ότι η επίκληση αυτή δεν είναι παράνομη- η καταγγελία-στα Άρθρα λήξεως στην ουσία-, ακόμα και μονομερής, καθίσταται θεμιτή.

Από την άλλη πλευρά, στην πρόκληση διεθνούς ευθύνης φαίνεται ότι οι κανόνες για άλλη μια φορά επιβεβαιώνονται, ενώ παράλληλα αποδεικνύεται και η πρόβλεψη συνεπειών για την εκμετάλλευση κανόνων που έχουν ρυθμιστεί με τέτοιο τρόπο ώστε να βοηθούν τα κράτη και όχι να προκαλούν δυσπιστία και να αντιμετωπίζονται ως κίνδυνος.

Συνολικά, οι κανόνες που υφίστανται για να προστατέψουν την συμβατική σταθερότητα θεωρούνται μάλλον αποτελεσματικοί. Το Δίκαιο των Συνθηκών έχει ορισμένα εργαλεία που έχουν εγκαθιδρυθεί και λειτουργούν προστατεύοντας τις διεθνείς συμβατικές σχέσεις, ενώ παραχωρούν αποτελεσματικά τον απαιτούμενο «χώρο» στα συμβαλλόμενα Μέρη, με προβλέψεις που δύνανται να ελευθερώσουν ένα κράτος που πραγματικά έχει ανάγκη να αποδεσμευτεί από υποχρεώσεις δυσμενείς πλέον.

Ωστόσο, παρατηρείται την ίδια στιγμή και ένας δισταγμός ως προς τη βαθύτερη μελέτη των κανόνων και την αποσαφήνιση των σημείων που επιδέχονται «επικίνδυνη» ερμηνεία. Μια τέτοια «τολμηρή» κίνηση από μέρους της Διεθνούς Κοινωνίας είναι απαραίτητη για την προαγωγή των σχετικών κανόνων. Το Διεθνές Δίκαιο άλλωστε δε θα ήταν πολύ «δίκαιο» αν επέτρεπε τα θιγόμενα Μέρη να μην απολάμβαναν το δικαίωμα να αφαιρέσουν μία πρόβλεψη που έχει γίνει αφόρητη, μόνο και μόνο επειδή υφίσταται ο φόβος της κατάχρησης των εργαλείων διαφυγής.

Μια τέτοια προσέγγιση θα καθίσταντο επιτακτική για την πλήρη αποτελεσματικότητα των κανόνων που στιγματίζονται ως ρήτρες διαφυγής

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΚΑΙ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ:

United Nations Charter 1945

Vienna Convention on the Law of Treaties 1969

Draft Declaration on Rights and Duties of States 1949,

Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, 2001

ΒΙΒΛΙΑ:

- Sir Ian Mc Taggart Sinclair, Vienna Convention on the Law of Treaties, Manchester University Press, 1984

- Malgosia Fitzmaurice/Olufemi Elias, Contemporary issues in the Law of Treaties, Eleven International Publishing, 2005

A. Aust, Modern Treaty Law and Practice, Cambridge University Press, New York, 2000,

E. Ρούκουνας, Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη ΑΕΒΕ, Αθήνα, 2010

Κωνσταντίνος Αντωνόπουλος και Κωνσταντίνος Μαγκλιβέρας, Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2011

Olivier Corten-Pierre Klein, The Vienna Convention on the Law of Treaties, a Commentary, Oxford University Press, Volume I, Oxford-New York, 2011

Olivier Corten-Pierre Klein, The Vienna Convention on the Law of Treaties, a Commentary, Oxford University Press, Volume II, Oxford-New York, 2011.

Απόστολος Νεστ, Παπακωνσταντίνου, Κράτος και Διεθνές Δίκαιο- Η συνταγματική διαρρύθμιση των σχέσεων Εσωτερικού και Διεθνούς Δικαίου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2001,

Κ.Ν Ιωάννου, Κ.Π Οικονομίδη, Χ. Ροζάκης, Α. Φατούρου, Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο (Θεωρία Πηγών), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα Κομοτηνή, 1988,

Paul Reuter, Introduction au droit des traites, Librairie Armand Colin,

Επιμ. Oliver Dorrl Kirsten Schmalenbach, Vienna Convention on the Law of Treaties -A Commentary, Springer Springer-Verlag Berlin Heidelberg 2012,

Malcolm N. Shaw, International Law, Cambridge University Press, Sixth Edition, 2008,

James Crawford, The International Law-Commission's Articles on State Responsibility-Introduction, Text and Commentaries, Cambridge University Press, Cambridge, 2002 ,

ΑΡΘΡΑ

- Laurence R. Helfer, Exiting Treaties, Virginia Law Review , Vol. 91, 2005, σελ. 1582

- Laurence R. Helfer, Terminating Treaties , The Oxford Guide to Treaties , Oxford University Press, 2012, σελ. 636, 637

- Anthony Aust: Vienna Convention on the Law of Treaties, Max Planck Encyclopedia of Public international Law, Oxford Public International Law, 2006, διαθέσιμο στο :

[http://opil.ouplaw.com/oxlaw/entryview/viewoxlawoxchap.downloadgeneratedpdfink/http:\\$002f\\$002fopil.ouplaw.com\\$002fview\\$002f10.1093\\$002flaw:epil\\$002f9780199231690\\$002flaw-9780199231690-e1498\\$003frskey\\$003dh1H7Ys\\$0026result\\$003d1\\$0026prd\\$003dOPIL/OPIL_Vienna\\$0020Convention\\$0020on\\$0020the\\$0020Law\\$0020of\\$0020Treaties\\$0020\\$00281969\\$0029;jsessionid=07D5B81D200D145D08D3CBF29D4D2BFF?t:ac=10.1093\\$002flaw:epil\\$002f9780199231690\\$002flaw-9780199231690-e1498](http://opil.ouplaw.com/oxlaw/entryview/viewoxlawoxchap.downloadgeneratedpdfink/http:$002f$002fopil.ouplaw.com$002fview$002f10.1093$002flaw:epil$002f9780199231690$002flaw-9780199231690-e1498$003frskey$003dh1H7Ys$0026result$003d1$0026prd$003dOPIL/OPIL_Vienna$0020Convention$0020on$0020the$0020Law$0020of$0020Treaties$0020$00281969$0029;jsessionid=07D5B81D200D145D08D3CBF29D4D2BFF?t:ac=10.1093$002flaw:epil$002f9780199231690$002flaw-9780199231690-e1498)

ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΔΙΕΘΝΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ:

Rainbow Warrior (New Zealand v. France), RIAA, vol.XX (1990) σελ. 217

ICJ, Fisheries Jurisdiction (United Kingdom v. Iceland), ICJ Reports, 1973,

ICJ, Gabcikovo-Nagymaros case, ICJ Reports, 1997

ICJ, Namibia case, ICJ Reports 1971

Tacna Arica Arbitration, AJIL, 1927

ICJ, United States Diplomatic and Consular Staff in Teheran, ICJ Reports Merits, 1980

PCIJ, Diversion of Waters from the Meuse, Disserting Opinion of Judge Anzilotti, Series A/B, no 70(1937)

ICJ, Case concerning military and paramilitary activities in and against Nicaragua, Merits. Judgment of 27 June 1986,

PCIJ, Nationality Decrees in Tunis and Morocco 1923, Series B No 4

Phosphates in Morocco case, Preliminary objections, 1938 Series A/B, No 74

PCIJ, Treatment of Polish nationals and other persons of Polish origin or Speech in the Danzing territory, 1932, Series A/B, No 44

PCIJ , Lotus case, Series A, No 10

PCIJ, SS Wimbledon, 1923 Series A, No 1,

PCIJ, Greco-Bulgarian Communities, 1930, Series B. no 17

PCIJ, Free Zones of Upper Savoy and the district of Gex, 1930, Series A No 24

PCIJ, Free Zones of Upper Savoy and the district of Gex, 1932 series A/B, no 46

PCIJ, Exchange of Greek and Turkish populations, 1925, series B no 10 at 20

PCIJ, The Case concerning The factory at Chorzow, PCIJ, 1928

ICJ, Nottebohm , Preliminary objection, Reports 1953

ICJ Electronica Sicala SPA (ELSI), reports 1989

ICJ, Lockerbie case, ICJ Reports, 1992

ΑΛΛΑ

Draft Articles on the Law of Treaties with commentaries, Yearbook of ILC, Vol. II, 1966, σελ.

United Nations Conference on the Law of Treaties Vienna, Austria First session 26 March – 24 May 1968

List of Delegations διαθέσιμο στο http://legal.un.org/diplomaticconferences/lawoftreaties-1969/docs/english/1stsess/a_conf_39_delegations.pdf#page=2

Copyright ©Φράγκου Αικατερίνη, 2018

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τη συγγραφέα.

Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τη συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

